

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ
ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
КУ «МІСЬКИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ»
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД №38
ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ»

**Соціальна адаптація
дітей - переселенців в умовах
дошкільного навчального закладу**

номінація «Навчально – методичний посібник»

Яремчук Наталія Леонідівна

вихователь

тел. (096)197-43-44

Вінниця

2017

Автор **Яремчук Наталія Леонідівна**, вихователь комунального закладу
«Дошкільний навчальний заклад №38 Вінницької міської ради»

Яремчук Н.Л. Соціальна адаптація дітей-переселенців в умовах дошкільного навчального закладу. Методичний посібник / Н.Л. Яремчук. – Вінниця: КУ «ММК», 2017. -77с.

Рецензенти:

Борак Н.А., завідувач комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад №38 Вінницької міської ради»

Лимаренко Н.Г., завідувач комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад №71 Вінницької міської ради»

Рекомендовано методичною радою
Закладу «Дошкільний навчальний заклад №38 Вінницької міської ради»
(Протокол № 3 від 01.02.2017 р.)

У запропонованому посібнику розглянуто поняття “соціалізація” дітей, подано модель діяльності ДНЗ щодо соціальної адаптації дітей-переселенців.

Специфічна робота у конфліктний та постконфліктний період як з дітьми, так і з дорослими хоч і є новою, проте однозначно вимагає від педагогічних працівників відповідального ставлення, високого професіоналізму з питань профілактики наслідків стресів і попередження різних проявів міжособистісних конфліктів, насильства в освітньому середовищі, а також чуйності і поваги до кожної особистості.

Для завідувачів, вихователів – методистів, педагогів дошкільних навчальних закладів.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ - ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	
1.1. Проблема впливу несприятливих факторів на соціалізацію дитини в психолого - педагогічній літературі.....	6
1.2. Вплив несприятливих чинників на соціальну адаптацію дітей вимушених мігрантів.....	9
1.3. Програма соціальної адаптації дітей – переселенців в КЗ “ДНЗ № 38 ВМР”.....	12
РОЗДІЛ II. ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ-ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В КЗ “ДНЗ № 38 ВМР”	
2.1. Соціалізація дітей – переселенців в межах дитячої субкультури.....	21
2.2. Взаємодія ДНЗ з сім’ями вимушених мігрантів	29
2.3. Підвищення психолого – педагогічної компетентності педагогів щодо створення умов соціалізації дітей – переселенців.....	29
2.4. Результативність реалізації програми соціальної адаптації дітей – переселенців в КЗ “ДНЗ № 38 ВМР”.....	33
ВИСНОВОК.....	37
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА.....	39
ДОДАТКИ.....	41

ВСТУП

Життя і культура будь-якого окремо взятого народу розпочинається з дитинства. Суспільство не може пізнати себе, не зрозумівши закономірностей свого дитинства, а дитина не може соціалізуватися в суспільстві не пізнавши історію та особливості дорослої культури. Саме в дитинстві відображаються ціннісні орієнтації та загальні особливості відповідного суспільства. В процесі соціалізації суспільство стає світом людини, який безперервно конструюється особистістю згідно з її потребами.

Парадоксом сучасного суспільства є те, що ми вчимо дітей бути хорошими там, де кожний день стихійні соціальні впливи несуть підлість, насилля, лицемірство.

Нестабільна економічна та політична ситуація, яка склалася сьогодні в Україні, загострила проблему соціальної адаптації дитини. Виникла потреба працювати з новою категорією дітей – дітьми вимушених переселенців. Соціальна адаптація цих вихованців ускладнена тим, що ці діти тривалий час знаходилися під впливом несприятливого ворожого середовища, деякі з них стали свідками бойових дій, назавжди втратили друзів, домівку, близьких.

Всі ці події залишили свій відбиток на вразливій дитячій психіці, а не до кінця прожиті травмуючі ситуації і далі впливають на поведінку дітей, перешкоджаючи їх соціалізації в умовах приймаючого співтовариства.

Хоча у деяких переселенців не спостерігається депресія і вони успішно адаптуються до нових умов з перших днів перебування, однак, більшість з них відчуває тривогу, засновану на різних емоціях (здивування, відраза, обурення), що виникають у результаті усвідомлення культурних відмінностей. Вони можуть усвідомлювати власну неповноцінність внаслідок нездатності впоратися з новою ситуацією. Дехто скаржиться на почуття відторгнутості (неприйняття нової культури) і почуття відкидання (неприйняття нової культури).

Саме в дошкільному навчальному закладі діти засвоюють моделі поведінки, вчаться взаємодіяти із суспільним оточенням. Тому, перед нами

постала **проблема**: які педагогічні умови соціалізації дітей-переселенців на рівні дошкільного навчального закладу.

Вирішуючи проблему соціальної адаптації дітей - вимушених переселенців в умовах дошкільного навчального закладу № 38, ми поставили перед **собою завдання** :

1. Проаналізувати проблему впливу несприятливих факторів на соціалізацію дитини в психолого-педагогічній літературі.
2. Розробити програму соціальної адаптації дітей-переселенців.
3. Впровадити програму соціальної адаптації дітей-переселенців у практику роботи ДНЗ № 38 м. Вінниці.
4. Скоригувати рівень готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми даної категорії.
5. Розробити навчально-методичне забезпечення.

Створення комфортного соціально-психологічного клімату в групах дошкільного закладу, який охоплює всі соціально-психологічні аспекти групової взаємодії у всій своїй складності та різноманітності зв'язків і взаємовідношень, є найважливішим завданням, оскільки він допомагає зберегти не лише фізичне та психічне здоров'я, але й виховати гармонійно розвинену особистість.

РОЗДІЛ I. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ - ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

1.1 Проблема впливу несприятливих факторів на соціалізацію дитини в психолого – педагогічній літературі

Термін *“соціалізація”* визначається як накопичення людиною соціального досвіду та відтворення його у власній життєдіяльності [24].

Характерними ознаками соціалізації є періодичність та динамічність протікання. Найбільше значення в соціалізації має дошкільний та шкільний вік. Адже саме в цей час дитина отримує знання, формує власний світогляд, оволодіває навичками самоконтролю, вчиться взаємодіяти з колективом, вирішувати складні життєві ситуації. Навчально-виховний процес створює умови, що дають можливість задовольнити потреби у самоствердженні та самореалізації, які відіграють важливу роль в соціальному становленні сучасної людини.

Структурні елементи процесу соціалізації :

1. Підготовка до життя в суспільстві: поглиблення уявлень дітей про громадянські обов'язки, важливість їх виконання; формування готовності нести відповідальність за себе, родину, суспільство.

2. Оволодіння соціальними навичками: повага до етнічних, соціальних, релігійних відмінностей, визнання прав людини, вміння вирішувати конфліктні ситуації.

3. Соціально-політична адаптація: формування власної позиції щодо політичної ситуації в країні, світі; формування адекватної самооцінки, культури спілкування .

4. Соціально-професійна орієнтація: вибір власної життєвої стратегії для реалізації здібностей, нахилів, що сприятиме професійному та соціальному зростанню

Вагомий внесок в дослідження соціалізації особистості здійснено під час когнітивної революції 70-х рр. Американський соціолог Т. Уїлсон висунув ідею про те, що індивід бере активну участь в ході соціалізації та є творцем власного соціального простору. Нормативні моделі, які засвоює індивід в процесі соціалізації, змінюються через їх смислову інтерпретацію ще до того, як він застосує їх в певних ситуаціях.

Прихильники ситуаціоністської парадигми дійшли висновку про те, що соціальна ситуація, в якій відбувається розвиток особистості впливає на її подальшу поведінку більше, ніж індивідуальні особливості.

Особлива увага акцентується на суб'єктивності оцінки індивідом ситуації та її подальшим відображенням на поведінці людини. З точки зору цього підходу, соціалізація - це процес, який включає готовність особистості до переходу в нові і нові ситуації соціального розвитку[17].

Соціалізація передбачає зміну етапів, до кожного з яких людина повинна підготуватися на попередній стадії власного розвитку. В її процесі упорядковуються особистісні передумови для виконання завдань наступного етапу становлення особистості.

В своєму психоаналізі Зігмунд Фрейд надає колосального значення дитинству в суспільному розвитку індивіда. Саме завдяки фрейдизму розпочалося глибоке дослідження світу дитинства, яке привело до виявлення нових методів соціалізації дитини.

У 60-80 рр соціальні психологи, аналізуючи проблему дитина - суспільство" наголосили на мінливості та багатогранності зовнішнього світу, в якому відбувається соціалізації дитини. Важливе значення надавалося так званим соціально-психологічним здібностям, які спостерігаються в процесі спілкування ("перцептивна здібність", "здібність до емоційного відгуку", "загальна здібність до оцінки іншого".) та отримали узагальнюючу назву: "соціально-психологічна компетентність".

Вивчивши проблему соціалізації в суспільствах, які перебували на різних стадіях суспільного розвитку, Маргарет Мід і Рут Бенедікт довели

значимість для індивіда його переходу з одного періоду життєвого циклу до наступного, а особливо переходу від дитинства до підліткового віку. А також, визначили засоби впливу культури даного суспільства на характер та результати життєвих змін (переходів)[2].

Психологи дійшли висновку, що порівняно з усіма іншими етапами, соціалізація дітей найменшого віку (*infant socialization*), має важливе значення з декількох причин. По-перше, саме на дошкільний вік припадає період інтенсивного росту, тому негативні чинники середовища, зокрема неправильне харчування, фізичне та психічне насилля, спричиняють більш згубний вплив на людину, що розвивається, ніж у будь-які інші періоди життя. В той час, як повноцінне, “збагачене” середовище розвитку маленької людини сприяє активному становленню її, як гармонійної особистості, а сам індивід, як активний учасник процесу соціалізації з моменту народження володіє специфічними соціальними атрибутами. [17].

Дослідженнями соціальних антропологів під керівництвом Едварда Сепіра та Джона Долларда було доведено, що в здорової дитини при нормальних умовах її культури в процесі соціалізації не змінюються основні новоутворення, які відбуваються з дитиною під час становлення її повноцінним членом суспільства. Представники всіх культур намагаються задовольнити основні потреби свого потомства.

На кожному етапі соціалізації спостерігаються кризи, які супроводжуються відповідними проблемами. Їх детальним вивченням займався американський психолог Ерік Еріксон, якому вдалося описати психосоціальний розвиток особистості протягом всього життя. Найбільша роль відводиться, на думку психолога, безконфліктному розвитку адаптивного Его особистості. Е.Еріксон вважав, що людині потрібно не лише задовільняти природні інстинкти, а й узагальнювати та систематизувати набутий життєвий досвід.

Отже, розглянувши основні теорії соціалізації особистості, можна зробити висновок, що соціальна адаптація починається з раннього дитинства і

триває протягом усього життєвого циклу людини. В її основі лежать зв'язки між людьми та засвоєння ними соціальних навичок. Процес соціалізації залежить від особливостей формування нервової системи, але найбільше визначається особливостями мікро- та макросередовища тим досвідом, який людина набуває протягом життя. На думку психологів, соціалізація дітей наймолодшого віку має важливе значення. Адже, це насамперед, найбільш сенситивний період розвитку, тому такі несприятливі фактори середовища спричиняють більш згубний вплив на дитину, що розвивається, ніж у будь-які інші періоди життя.

1.2. Вплив несприятливих чинників на соціальну адаптацію дітей вимушених мігрантів

Наше життя – це круговерть постійних змін. І якщо деякі з них ми можемо передбачити, то інші застають нас зовсім зненацька та вимагають зміни звичного ритму життя. Саме тому, проблема адаптації до умов оточуючого середовища стала однією з актуальних у сучасній педагогіці та психології.

Адаптація (від. лат. *adapto* – пристосовую) – це пристосування органів чуття та цілого організму до нових, змінених умов існування [25].

У соціально-психологічному розумінні, адаптація – це пристосування особистості до життя в соціумі згідно його норм і вимог, а також потреб та інтересів самої особистості. Адаптація до соціокультурних норм полягає у прийнятті індивідом соціальної ролі, що є важливим чинником соціалізації особистості [25].

Складна політична ситуація в нашій країні змусила багато родин змінити своє місце проживання тимчасово переміститися в інші регіони. За останніми даними Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ) понад 230 тисяч людей стали вимушеними переселенцями.

Вінниччина стала другою домівкою для багатьох родин, які пережили втрату близьких, роботи, житла. Ці люди проти своєї волі стали свідками

військових дій, а багато з них і жертвами насилля. До того ж переселення супроводжується соціальними, економічними та психологічними проблемами.

Тому адаптація даної категорії осіб може проходити з ускладненнями, а внаслідок переживання психотравмуючих ситуацій проявляються ознаки дезадаптації.

Під тривалою дією незвичайних факторів зміненого середовища виникає психологічна дезадаптація, яка сигналізує про порушення рівноваги між психічною діяльністю і вимогами середовища. Виявляється дезадаптація в неадекватних реакціях особистості, непередбачуваній поведінці, оскільки психіка людини функціонує на грані її регуляторних можливостей [25].

Ще не повністю усвідомивши та переживши важкі травмуючі події, такі як загроза життю та благополуччю, людина змушена налагоджувати контакт із новим, незнайомим середовищем. Це явище має назву ретравматизація, коли одна травма супроводжується іншою.

Звичайно ці події стали важким стресом для дітей, адже вони вразливіші до несприятливого впливу оточуючого середовища. Стресові чинники порушують перебіг процесу формування і становлення особистості, а пережитий травматичний досвід впливає на поведінку, вміння становлювати та підтримувати міжособистісні взаємини, сприйняття дитиною світу і себе.

Необхідною умовою для нормального розвитку дитини є стабільне безпечне оточення, а батьки в цей час не можуть виконувати звичні сімейні ролі, адже самі переживають важкий стрес. Дорослі зайняті розв'язанням важких життєвих проблем не можуть приділити достатньої уваги потребам дітей. У дітей-переселенців найчастіше виникають такі проблеми:

- емоційні порушення - агресивність, тривожність, депресія;
- невротичні реакції – погіршення сну, апетиту, виникнення різноманітних страхів;
- ускладнена адаптація до нових соціокультурних умов;
- порушення в розвитку пізнавальних психічних процесів - погіршення пам'яті, мислення, уваги.

Фахівці розрізняють два види травми у дітей-переселенців:

1. Травми дітей, які були свідками бойових дій, актів насилля.
2. Травми, отримані внаслідок вимушеного переїзду, неспроможності змиритися із зміною звичного життя, невираженої агресії, почуття “розтоптаного гідності”. Цей вид травми може спостерігатися навіть у дітей, які народилися в родині вже після переселення.

Наслідки психологічного дискомфорту для дитини вкрай важкі: поява страхів, тривожності, агресивності, перехід психологічних переживань у психологічні розлади, прояв психологічних травм, які у дорослому віці знаходять своє відображення у позиції уникнення, замкнутості, суїцидальних нахилах, втечах з дому, вандалізмі.

Отже, специфічна робота у конфліктний та постконфліктний період як з дітьми, так і з дорослими хоч і є новою для працівників дошкільної освіти, проте вимагає від них відповідальності, високого професіоналізму з питань попередження різних проявів міжособистісних конфліктів, насильства у навчально-виховному середовищі, а також чуйності і поваги до кожної особистості.

1.3. Програма соціальної адаптації дітей – переселенців ДНЗ №38

Дошкільний заклад, як зазначено у Базовому компоненті дошкільної освіти, не є “школою для маленьких”, де дитину вправляють у знання математики, читання й письма. Він відповідальний за процес соціального розвитку особистості, покликаний полегшити її входження у широкий світ і розвинути внутрішні сили.

Тому, в організації педагогічного процесу ми використовуємо методи навчання та виховання, які ґрунтуються на врахуванні індивідуальних особливостей, а також відмінностей у педагогічному потенціалі кожної конкретної сім'ї.

Дошкільний навчальний заклад, що несе відповідальність за процес соціального розвитку особистості, покликаний полегшити її входження у широкий соціальний світ та розвинути внутрішні потенційні сили дитини. (О.Л.Кононко). У нього свої значущі і достатньо специфічні, соціалізуючі та виховні завдання, серед яких найважливішими є:

- формування соціальної компетентності дітей;
- становлення дитячої індивідуальності;
- творчого самовиявлення;
- вибудовування стосунків зі світом, з дорослими, з іншими дітьми;
- нормалізація і корегування впливу неблагополучної сім'ї.

Окрім того, дитяча група дошкільного закладу виконує чимало педагогічних функцій :

- соціальне навчання;
- вправління у самостійній поведінці дитини щодо її стосунків з однолітками;
- формування ціннісних орієнтацій та адекватної самооцінки дитини.

Від ступеня реалізації цих завдань залежить соціальне та особистісне становлення дитини. Він покликаний не стільки вчити, скільки організувати життя дітей у соціокультурному просторі з акцентом на регіональний аспект.

Окреслимо головні позиції взаємодії дорослого та дитини:

- діалогічне спілкування з дитиною засноване на засадах співробітництва, партнерства та демократизації взаємин;
- відхід від прямого примусу, дитини до діяльності і заміна його дитячими інтересами, вибором та бажаннями;
- педагогічна вимогливість до вихованців базується на становленні самостійності, активності, ініціативності та відповідальності дітей;
- використання педагогіки успіху, опора на кращі якості дитини і розкриття її здібностей;
- повага до прав і свобод дитини, допомога в індивідуалізації, самореалізації;
- партнерське посередництво між дитиною та соціальним світом, побудоване на активній взаємодії;
- заохочення доброзичливих толерантних стосунків між вихованцями, створення атмосфери активного ділового спілкування дітей (мовного, ігрового, творчого) в групі; тощо.

Головна мета роботи в цьому напрямі - створення єдиного культурного простору, зміцнення живих історико-культурних та соціальних зв'язків, вільне пересування в системі соціокультурного простору з чітким визначенням позиції: “Я - той, хто діє” (А.Ріккер).

Така активна позиція через вплив і на педагогічний колектив, батьків, дітей, забезпечує прагнення покращувати світ навколо себе.

Зазначимо, що сьогодні процес соціалізації дитини побудований таким чином, що вона, починаючи освоювати соціальний світ, швидше перетворюється на скарбничку розрізнених фактів, норм і правил, ніж на елемент загальної картини світу. Натомість, нормою є мудро і бережно залучити дитину до соціального світу і навчити відчувати себе його частиною. Парадоксом сучасного суспільства є те, що ми вчимо дітей бути хорошими там, де кожний день стихійні соціальні і впливи несуть підлість, насилля, лицемірство.

Ми прагнемо організувати педагогічний процес дошкільного закладу таким чином, щоб соціальні норми формувалися в кожній дитині під впливом особливих умов і педагогічно виваженої соціалізації, а не нав'язувалися або декларувалися ззовні. Завдяки тому, що дитина дошкільного віку схильна сприймати все те, що говорить дорослий, як Істину, авторитарне спілкування з дітьми призводить до некритичності мислення, несаможитності, блокування творчості, відсутності самовираження тощо. Як наслідок, подавлення Природної суті дитини обертається трагедіями, бунтом, девіантною поведінкою, асоціальними проявами.

Тому, соціалізацію дітей – вимушених переселенців реалізуємо через створення повноцінного простору для соціально-особистісного розвитку дитини, насамперед через створення комфортного психологічного клімату в групах дошкільного закладу та систему соціально-педагогічного супроводу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві.

Основними методологічними ідеями створення програми стали: ідея взаємодії особистості й суспільства, що створює сприятливе або несприятливе середовище для розвитку задатків особистості (Л.С. Виготський); ідея використання потенціалу середовища, “ педагогізації середовища ” з метою виховання гармонійної особистості (С.Т. Шацький); ідея про становлення системи цінностей особистості як основний результат виховання (І.Д. Бех, В.П. Зінченко, О.Л. Кононко, Б.Г. Мещеряков та інші); ідея особистісно орієнтованого підходу до виховання особистості (І.Д. Бех); ідея навчального змісту як засобу соціального розвитку особистості учня (І.Д. Бех, О.Л. Кононко та інші).

Головна мета програми: визначення освітніх стратегій соціалізації особистості дітей - вимушених переселенців, розробка показників соціального розвитку вихованців різних вікових груп, удосконалення системи психолого-педагогічного супроводу як важливого чинника процесу соціалізації.

Для досягнення ефективності соціалізації вихованців у навчально-виховній діяльності освітнього закладу необхідно забезпечити умови.

Умови ефективної соціалізації дітей переселенців в ДНЗ:

- Створення розвивального освітнього простору навчального закладу з метою врахування індивідуальних особливостей та можливостей самоактуалізації та самореалізації вихованців.
- Підвищення рівня психолого-педагогічної культури учасників освітнього процесу.
- Забезпечення психолого-педагогічного супроводу соціалізації дітей різного віку.
- Використання інноваційних освітніх технологій для формування цілісного світогляду, соціальної компетентності та громадської активності дошкільників.
- Гуманізації міжособистісних стосунків, створення позитивного мікроклімату у дитячих колективах.
- Розширення рольового простору кожної дитини за рахунок її включення у систему суспільно корисних справ, педагогічно вмотивованих доручень;
- Використання методів педагогічної корекції для вирішення актуальних проблем виховання та реалізації індивідуального підходу до вихованців.

Зазначимо, що створення комфортного соціально-психологічного клімату в групах дошкільного закладу, який охоплює всі соціально-психологічні аспекти групової взаємодії у всій своїй складності та різноманітності зв'язків і взаємовідношень, є найважливішим завданням, оскільки він допомагає зберегти не лише фізичне здоров'я, але й виховати психічно здорову особистість. Цей профілактичний підхід дуже важливий тому, що кожна дитина є вразливою, і досвід взаємодії зі світом вона отримує від дорослих. До того ж, діти більшість часу перебувають у дошкільному закладі.

Прагнучи забезпечити комфортний психологічний клімат у групі, ми використовуємо такі прийоми:

- виокремлення системи правил в іграх, у праці, в спілкуванні та інших видах діяльності, дотримуючись яких дитина вчиться відрізняти себе від інших, у неї формується почуття індивідуальності, самостійності, впевненості, власної повноцінності, що в сукупності зміцнює “Я” дитини.
- введення в режим дня “часу тиші” та “часу можна”, що сприяє психологічному розвантаженню дітей.
- використання щоденного ритуалу ранкового привітання “Вітаємо всіх”, що дає змогу відчувати єдність групи дітей і свою причетність до неї, запровадження хвилинок толерантності;
- використання виготовленої книжки-саморобки “Так не можна”, що формує вміння правильно діяти в конфліктних ситуаціях і вчить заборонам асоціальних проявів поведінки через гру;
- ізоляваність дитини від групи під час конфліктної ситуації. При цьому дитину не виводять з групи, а пропонують побути наодинці, посидіти на самоті, подумати і поспостерігати за іншими дітьми (принцип М.Монтесорі).

Особливість психолого-педагогічного супроводу соціалізації дітей – вимушених переселенців у полягає в тому, що був організований реальний цілеспрямований процес у загальному просторі діяльності дошкільного закладу з конкретним змістом, формами і методами роботи, спрямованої на входження дитини у світ конкретних соціальних зв'язків і освоєння соціокультурного досвіду на основі її суб'єктивного пізнання соціального довкілля та конструювання образу соціального світу.

**Програма соціалізації дітей переселенців
в КЗ «ДНЗ №38 ВМР» на 2016 навчальний рік**

Таблиця 1.1

Матеріально – технічне забезпечення		
<i>Зміст роботи</i>	<i>Відповідальний</i>	<i>Термін виконання</i>
Обладнання кімнати емоційного розвантаження.	Практичний психолог	Листопад
Добір діагностичного інструментарію	Практичний психолог	Вересень
Виготовлення посібників для проведення занять.	Вихователі	Протягом року
Науково – методичне забезпечення		
Опрацювання програм та новинок науково-методичної літератури з проблеми.	Вихователь – методист Практичний психолог Вихователі	Вересень – жовтень
Проведення діагностування розвитку соціально-емоційної сфери дітей-переселенців	Практичний психолог	Вересень
Добір дитячої художньої літератури.	Вихователь – методист	Жовтень
Підвищення психолого – педагогічної компетентності вихователів стосовно роботи з дітьми даної категорії.	Вихователь – методист практичний психолог	Щомісяця протягом року
Надання психолого – педагогічної допомоги батькам	Вихователі практичний психолог	За запитом
Робота з дитячими колективами з метою підтримання сприятливого психологічного клімату в групах.	Вихователі	Протягом року
Проведення циклу ігор, занять для дітей із метою корекції негативних тенденцій соціально-емоційного розвитку дітей та формування адекватної самооцінки дошкільника.	Вихователі	Протягом року
Оцінка ефективності реалізації програми	Вихователь-методист практичний психолог	Квітень

Робота з педагогічним колективом

Таблиця 1.2

Визначення взаємин дитини в дитячому колективі.	1.Опитування за методикою Т.А. Репіної.
Актуалізація знань про специфіку формування соціальної компетентності в дітей даної категорії.	2.Заняття з елементами тренінгу “ Соціалізація – основа успішного розвитку особистості”
Підвищення психолого – педагогічної компетентності стосовно супроводу соціалізації дітей – переселенців.	3.Консультація “ Соціально – орієнтовані ігри, як засіб пізнання навколишнього світу”, “ Казкотерапія, як метод оздоровлення дітей дошкільного віку”, “ Використання елементів арт – терапії, як методу корекції психологічного дискомфорту”
Керівництво проведенням соціалізуючих ігор.	4.Розробка рекомендацій стосовно даної теми.
Надання консультацій щодо особливостей організації навчально – виховного процесу та соціалізуючого середовища.	5.Індивідуальне консультування за запитом.

Робота з дітьми

Таблиця 1.3

Педагогічні умови	Навчально-виховна робота
I. Збагачення соціальних уявлень дітей через застосування системи творчих завдань	1. Аналіз поведінки людей у стресових ситуаціях. 2. Обговорення ситуацій з повсякденного життя. 3. Драматизація казок (“Ріпка”, “Червона шапочка”, “Рукавичка”, “Зайчикова хатка” тощо). 4. Дидактичні соціальноорієнтовані ігри
II. Забезпечення розвивального середовища для особистісного зростання дитини в суспільних стосунках	1. Ігри-розминки “Привітання”, “Відгадай за описом”, “ Рука в руці”, “Який у мене настрій” 2. Психологічне інтерв’ювання. 3. “Хвилинки-веселинки”. 4. “Допомога друга”.
III. Формування соціально-комунікативних навичок. 1.Прищеплення базових навичок соціального спілкування (вміння вислухати товариша, підтримати, разом обговорити тему, дати самооцінку власної діяльності)	1. Тренінги для зняття напруження та негативних емоцій – “Не чіпай мене”, “Вправа на довіру”, “Секрет”, “Таємниця літери Я” 2. Вправи на розвиток доброзичливості. 3. Заняття “ Ти живеш серед людей”, “Найбільший скарб”, “Будь хазяїном своїх вчинків”
2. Створення атмосфери радості від спільної діяльності.	1. Вернісаж дитячих робіт (оцінка позитивного в роботах товаришів 2. Цікаві групові традиції (святкування днів народження, “ Свято добрих справ” Розвага” Україна – понад усе!”
3. Розвиток доброзичливої конкуренції.	7. Виставки, конкурси, трудові доручення.

Робота з батьками

Таблиця 1.4

Визначення рівня посттравматичного стресу.	1. Стандартизоване інтерв'ю.
Розвиток можливостей сімейної психокорекції.	2. Заняття з елементами тренінгу ” Як подолати агресію”, “Вправляння у позитивному розв’язанні життєвих ситуацій” .
Підвищення адаптативних можливостей батьків	3. Лекторії “ Задоволення потреб дитини – важива умова її розвитку”, “Подолання підвищеної тривожності”
Формування спільних поглядів стосовно процесу соціалізації .	4. Розробка рекомендацій.
Просвіта стосовно особливостей соціальної адаптації дітей.	5. Індивідуальне консультування за запитом.

Психолого-педагогічний супровід соціалізації дитини-переселенця передбачає особистіснозорієтовану взаємодію між тим, хто супроводжує (вихователь) і тим, хто цього потребує (дитина), на засадах гуманістичного виховання, яке відповідає реальному статусу сучасного дошкільного дитинства. Дорослий для дітей 3-5- років є джерелом нових знань, пізнавальних вражень, які втілюються у перші навчальні уміння. Для старшого дошкільника цінність дорослого полягає в його здатності брати участь у різноманітних соціальних зв'язках, орієнтуватися у багатстві та ієрархії міжлюдських стосунків, а отже - бути прикладом соціальної поведінки дитини у соціальному довкіллі (Т.Поніманська).

Реалізувавши мету програми, ми можемо сподіватися на такі перспективи розвитку:

- Усвідомлення власних емоцій, уміння володіти ними, стримувати їх.
- Розуміння емоційних станів інших людей.
- Позитивне ставлення дітей до однолітків та збереження дружніх стосунків між ними.
- Адекватна реакція на різні життєві ситуації.
- Упевненість у своїх силах, почуття самоповаги.

- Прагнення впевненості в моральних якостях своєї особистості.
- Забезпечення ефективної дитячо-батьківської взаємодії.

Таким чином, ефективним інструментом сприяння адаптації дітей з сімей мігрантів є спеціально організоване освітнє середовище, що дозволяє пом'якшити складності соціокультурної адаптації і сприяти інтеграції дітей з сімей мігрантів до приймаючого співтовариства. Ефективність інтеграції визначається поєднанням заходів, спрямованих на роботу не тільки з дітьми з родин мігрантів, але і з іншими дітьми, що навчаються в освітньому закладі, а також з педагогічним колективом.

РОЗДІЛ II. ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ - ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В КЗ “ДНЗ № 38 ВМР”

2.1. Соціалізація дітей – переселенців в межах дитячої субкультури

Нестабільна політична та економічна ситуація, яка склалася сьогодні в Україні, стала причиною того, що певна категорія дошкільників піддається негативним соціальним впливам та стресовим обставинам, що невпинним потоком асоціального життєвого досвіду діють на вразливу дитячу психіку.

Згідно з Конвенцією прав дитини, яку 1991 року ратифікувала й Україна, відповідальність за виховання дітей несуть батьки, але держава зобов'язана надавати їм допомогу.

Визнання державою пріоритету особистісно зорієнтованої моделі освіти передбачає відмову педагогів від звичних стереотипів педагогічної діяльності.

Аналіз діяльності основних соціальних інституцій дає змогу побачити ще одну проблему, яка при цьому потребує термінового вирішення: “проблему комфортності дитини на всіх сходинках її життя”(А.Богущ). Зміст феномену “комфортність” науковець визначає таким чином: “Природні і соціально-психологічні фактори, що визначають життєдіяльність дитини на позитивно-емоційному тлі від народження до дорослості. Створити для дитини комфортне життя - означає забезпечити для неї змістовне в усьому його розмаїтті, емоційно насичене, позитивно забарвлене життя в сім'ї, дошкільному закладі, школі, соціумі”.

Процес соціальної адаптації дітей-мігрантів повинен проходити в контексті процесу розвитку особистості в цілому і повинен розглядатися з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей. Важливо надати дітям змогу усвідомити, осмислити, засвоїти такі загальнолюдські цінності, як любов, дружба, прощення, толерантність.

У процесі реабілітаційної роботи повинна створюватися безпечна атмосфера, яка сприяє кращому самовираженню дітей та дає можливість ефективно реалізувати вищезгадані завдання.

Спостерігаючи за дітьми-переселенцями, ми помітили, що в перші дні перебування в дитсадку їм важко адаптуватися, вони намагаються усамітнитися. Тривалий час не проявляють інтересу до спільної діяльності, колективних ігор, стараються уникати контактів з однолітками та дорослими. Звичайно, не варто примусово залучати їх до колективної діяльності, бо це стане перешкодою у встановленні довірливих стосунків. Краще спробувати знайти спосіб привернути увагу дитини до чеснот, умінь, моральних якостей однолітків, щоб вона сама захотіла спілкуватися з ними.

Здійснити індивідуальний підхід до дітей не можливо без врахування їх життєвого та морального досвіду, особливостей характеру, рівня розвитку самосвідомості.

Наше завдання – сформувати в дитини таку модель поведінки та світосприйняття, яка б не руйнувала ні оточуючий світ, ні душу самої дитини. Найкраще для цього використовувати ті форми роботи, які найбільше цікаві та доступні дітям – ігри, казки.

За допомогою гри діти висловлюють ті переживання, емоції і почуття, які не вміють або не можуть розкрити в повсякденному житті. Гра вільна від тиску та нагляду дорослих. Під час гри діти не лише отримують задоволення, а й мають можливість подолати негативні емоції, невимушено засвоїти нові знання та навички. У роботі з дітьми-переселенцями ми використовуємо ігри для покращення емоційного стану дітей, оскільки психо-емоційні проблеми впливають на ефективність процесу соціалізації та соціально-орієнтовані ігри.(дод. 2)

*Види ігор, які сприяють відновленню психо-емоційного
благополуччя дітей:*

- Ігри та вправи на зняття страхів
- Ігри на підвищення впевненості в собі
- Ігри і вправи на зниження агресії та ослаблення негативних емоцій
- Вправи на розвиток уміння відчувати настрій і співчувати іншим
- Ігри та вправи для дітей зі складнощами у спілкуванні.

Слухання казок, їх розповідання та інсценування сприяють процесу соціалізації вихованців. Під час інсценування сюжету казки дошкільники вчаться використовувати вербальні та невербальні засоби спілкування, передавати різні емоційні стани персонажів. (фото 2.1)

Використання казок в навчально-виховному процесі дозволяє педагогам ефективно реалізувати освітні, розвивальні, та виховні завдання.

Фото 2.1. “Казкове заняття”.

Поринаючи в світ казки, дитина пізнає глибини своєї душі, вчиться оволодівати цим підсвідомим простором. А повернувшись в реальний світ, вона відчуває власну спроможність вирішувати складні ситуації.

На прикладі казкових героїв дошкільники мають можливість пережити різні емоції, зрозуміти їх призначення. Колективна робота над спектаклем, регулярні репетиції сприяють вихованню відповідальності за успіх спільної справи (Фото 2.2).

Фото 2.2 “Спільна робота над спектаклем”

Упродовж дня ми проводимо “Хвилинки-веселинки”, під час яких розповідаємо кумедні історії, веселі вірші, жарти. Цим самим спонукаємо вихованців пригадати смішні випадки із власного життя.

Для того, щоб допомогти дітям знайти вихід із важкої ситуації використовуємо прийом “Допомога друга” надаючи їм можливість проаналізувати, поглянути на неї очима інших людей, оцінити вчинки, обговорити можливі способи дій в оцінюваній ситуації.

Ми розглядали будь-яку ситуацію, пояснювали суть того чи іншого поняття (“знайомство”, “сварка”, “подяка” тощо). При цьому спиралися на досвід малюків, пропонували пригадати подібну ситуацію з власного життя або з художньої літератури.

Використання “Абетки емоцій” дозволило виявити адекватність ставлення

дітей до світу почуттів. Їх участь в обговоренні показала вміння аналізувати ситуацію, з'ясувати, хто постраждалий, хто винен, знаходити способи дій (Фото 2.3).

Фото 2.3. “Абетка емоцій”

Для того, щоб запобігти виникненню непорозумінь та проблемних ситуацій ми запропонували дітям скласти “Правила мирного співіснування”:

1. Будь чуйним до товаришів:

- якщо твій друг товариш чимось засмучений, то допоможи, чим зможеш;
- займаючись чимось цікавим, переконайся, що не заважаєш іншому;
- завжди піклуйся про новеньких та гостей - познайомся, запропонуй цікаву іграшку, запроси до гри;
- якщо товаришу дуже потрібна твоя допомога, запропонуй її сам.

2. Будь привітним:

- умій домовлятися з товаришами та приймати їх пропозиції;
- не завдавай неприємностей своїм друзям (не насміхайся, не підвищуй голос, не штовхайся, не придумай прізвиськ);
- доклади усіх зусиль, щоб вирішити непорозуміння без сварок і бійок);
- завжди намагайся робити іншому приємне (змайструй хворому товаришу іграшку-саморобку, намалюй щось);

3. Умій прийти на допомогу:

- не соромся заспокоїти засмученого, розвеселити ображеного;
- намагайся навчити друга робити те, що в нього не виходить;
- умій щиро порадіти успіхам товаришів.

На завершальному етапі ми створили умови для набуття дітьми соціального досвіду та соціально-комунікативних умінь в процесі спільної продуктивної діяльності а саме:

–формування навичок соціального спілкування (вміння вислухати товариша, підтримати бесіду, разом обговорити тему, дати самооцінку власної діяльності);

–підтримання почуття задоволення від спільної діяльності;

–розвиток доброзичливої конкуренції.

Для реалізації цих умов ми використали різноманітні форми роботи:

- ✓ Провели розваги “ Україна – понад усе”, “Великі права маленької людини”, “Ти живеш серед людей”;
- ✓ Організували виставки творчих робіт “Місто очима дітей”, “ Різнобарвні і чудові наші мрії кольорові”;
- ✓ Виготовили та передали поробки, колективні малюнки для воїнів АТО.

Отже, дошкільний навчальний заклад є тією соціальною інституцією, яка забезпечує педагогічно виважену соціалізацію дітей, формує моделі поведінки дитини, її цінності систему стосунків із соціальним довкіллям. Якщо соціалізацію тлумачити як двоєдиний процес, у якому розвиток і соціалізація дитини відбуваються не шляхом одностороннього впливу середовища на особистість, а є результатом їхньої постійної взаємодії, стає зрозумілим, що особистість повинна мати можливості здійснювати цю взаємодію. Тому їй необхідно надавати можливості для активного і творчого прояву себе у соціальному довкіллі, створювати умови для реалізації її потреб, прояву активності, ініціативності та відповідальності.

В кожній дитині ще з народження закладені природою найкащі риси та здібності, а завдання дорослого – допомогти їх знайти та розвинути. Коли дитина безмежно розкриває хороше в собі, то для поганого не залишається місця.

Підібрати ключик до сердечка кожного вихованця і разом з ним писати сторінки його майбутнього – це по-справжньому творчий процес. І наше завдання: докласти всіх зусиль для того, щоб кожна сторіночка була світлою.

2.3. Взаємодія ДНЗ з сім'ями вимушених мігрантів.

Вимушена міграція входить до числа важкорозв'язуваних життєвих ситуацій. З повним правом її можна віднести до числа екстремальних, коли перед особистістю ставиться проблема переживання життєвих обставин, рівносільна проблемі виживання. Ситуація вимушеної міграції вимагає від індивіда зусиль, які знаходяться на межі його адаптивних можливостей або навіть перевершують наявні у нього резерви.

Виділяють кілька аспектів у переживанні ситуації вимушеної міграції:

- переживання негативних життєвих подій - втрат, поневірянь, змін, що відбуваються до і під час переселення;
- переживання змін і культурних відмінностей.

Події, які стали причиною вимушеного переселення, а також сам факт переїзду, ворожість, невизначеність ситуації, брак соціальної підтримки – всі ці чинники впливають на перебіг та тривалість адаптації мігрантів до нових умов.

Інша культура змушує переселенця змінити звичний ритм життя, прийняти інші соціальні норми, правила і способи поведінки. Цей процес має назву соціокультурна адаптація. Навіть при сприятливих умовах адаптація – важкий процес, який супроводжується стресом для організму.

Стан, який переживає людина у вимушеній міграції, вчені називають “культурним шоком”. Через розбіжності в соціокультурних нормах людина не може передбачити поведінку оточуючих, володіти ситуацією, може відчувати складнощі у налагодженні взаємин.

Для подолання та попередження виникнення тривожності, апатії, необхідно ознайомити переселенців з особливостями нової культури, допомогти виробити відповідні моделі поведінки. (дод.4).

Робота дошкільного навчального закладу з сім'ями переселенців полягає у встановленні позитивних взаємовідносин між всіма учасниками виховного процесу; наданні допомоги батькам у відновленні психічного здоров'я дітей та свого власного(дод.5), пошуку ефективних шляхів вирішення щоденних

проблем; (дод.6). залучення батьків до активної участі в процесі соціальної адаптації дітей (дод.7).

Форми роботи ДНЗ із сім'ями переселенців:

- ✓ Індивідуальні консультації за запитом
- ✓ Тренінгові заняття
- ✓ Лекторії
- ✓ Розробка пам'яток та рекомендацій
- ✓ Залучення батьків до участі в конкурсах та виставках

Про успішність соціокультурної адаптації можна говорити при наявності у вимушених мігрантів таких показників:

- налагодження доброзичливих стосунків з оточуючими;
- розв'язання соціально-побутових проблем (влаштування на роботу, навчальні заклади, організація побуту);
- участь у соціальному та культурному житті приймаючого суспільства;
- задовільний стан фізичного та психічного здоров'я;
- адекватне сприйняття культурних відмінностей.

Таким чином, для того, щоб забезпечити дитині стабільне та підтримуюче оточення, яке є необхідним для її нормального розвитку та успішної соціальної адаптації, ми повинні активно взаємодіяти з батьками. Адже, навіть якщо сім'я переїхала на нове місце в повному складі, дорослі не можуть приділяти вихованню і проблемам дітей стільки ж уваги, скільки приділяли раніше. Дорослі, самі переживаючи тяжкий стрес та кризу ідентичності, не завжди здатні виконувати звичні сімейні ролі. Вони часто не мають сил, щоб допомогти своїм дітям. Тому дошкільний заклад повинен навчити батьків ефективним способам психологічної самопомоги та надати допомогу в подоланні травматичного досвіду.

2.4. Підвищення психолого – педагогічної компетентності педагогів щодо створення умов соціалізації дітей – переселенців

Ефективним інструментом сприяння адаптації дітей з сімей мігрантів є спеціально організоване освітнє середовище, що дозволяє пом'якшити складності соціокультурної адаптації і сприяти інтеграції дітей з сімей мігрантів до приймаючого співтовариства. Ефективність інтеграції визначається поєднанням заходів, спрямованих на роботу не тільки з дітьми з родин мігрантів, але і з іншими дітьми, що навчаються в освітньому закладі, а також з педагогічним колективом.

Концептуально новим напрямом в освітньо-виховній роботі з дошкільниками є особистісно орієнтовний підхід до дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах внаслідок переживання травматичних подій та внутрішньої міграції.

Важливо, насамперед, розуміти основні проблеми, з якими стикаються вимушені переселенці, принципи, цілі та завдання допомоги. Це дасть змогу обирати відповідні методи та форми роботи, які будуть сприяти соціальній адаптації цих вихованців.

Для ефективності роботи з цією категорією вихованців потрібні

уміння вихователя:

- створювати сприятливу психологічну атмосферу в групі;
- встановлювати доброзичливе емоційне спілкування між дітьми та оточуючими їх людьми;
- прихильно ставитися до дитини, щоб вона відчувала любов, турботу і захищеність;
- спрямувати дітей на спільну діяльність, культивувати партнерство;
- бачити можливості і здібності дитини, створювати ситуації, де б вона могла їх виявити.

Для визначення рівня готовності педагогічних працівників до супроводу соціалізації дітей-переселенців, ми провели опитування вихователів. (Таблиця 2.1)

Бланк опитувальника

Таблиця 2.1

№	Параметри готовності	Потребую допомоги	Достатньо добре володію	Готовий поділитися своїм досвідом
1.	Розуміння суті процесу соціалізації.			
2.	Знання методів виявлення рівня соціалізованості дошкільників.			
3.	Знання видів корекційної роботи щодо асоціальної поведінки дітей-переселенців.			
4.	Розуміння особистісно-орієнтованого підходу до організації навчально-виховного процесу.			
5.	Знання алгоритму роботи з дітьми-переселенцями.			
6.	Знання дидактичних принципів, що регламентують дії вихователя в умовах проведення соціалізуючих дидактичних ігор.			
7.	Вміння організувати соціалізуюче середовище.			

Аналіз проведеного опитування показав, що більшість педагогів не готові до роботи щодо соціальної адаптації дітей-вимушених мігрантів. У 67% вихователів виявився низький рівень готовності; у 33% - середній(Рис.2.1).

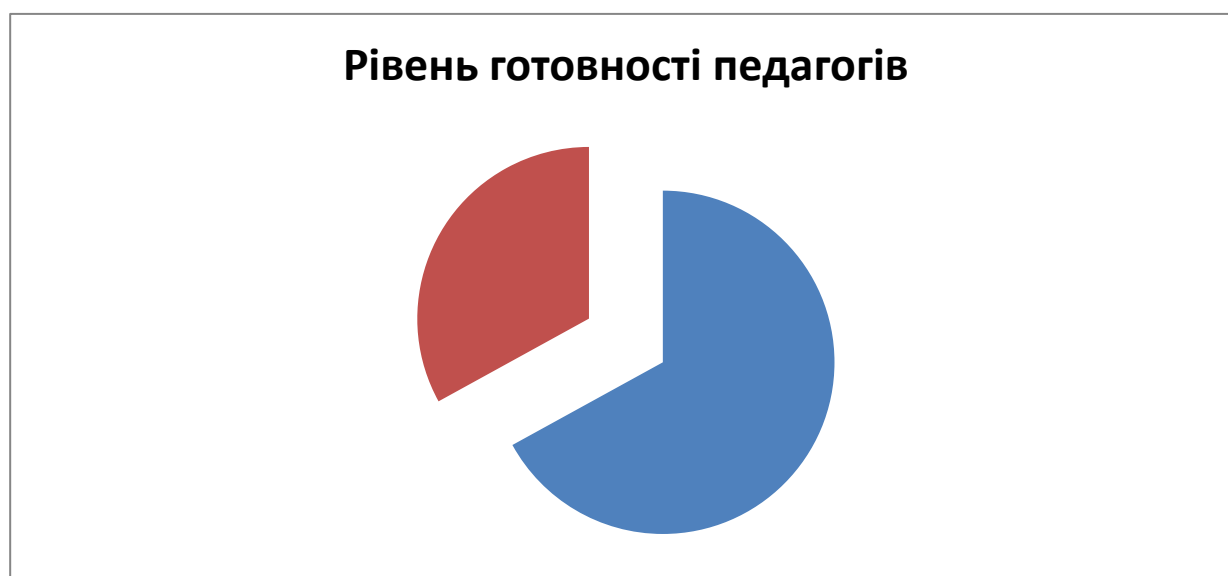

Рис. 2.1. “Рівень готовності педагогів до роботи щодо соціальної адаптації дітей вимушених мігрантів”.

З метою формування в педагогів знань про соціальну значущість адаптації та підвищення рівня їх готовності до впровадження програми соціальної адаптації дітей-переселенців в умовах дошкільного навчального закладу ми провели корекційно – розвивальну роботу з вихователями. Її результативність підтверджує повторне проведення опитування педагогів, яке показало, що у 25 % вихователів високий рівень готовності вести супровід соціальної адаптації дітей-переселенців; 63% педагогів мають середній рівень готовності; низьким залишається рівень готовності у 12% педагогів (Рис. 2.2).

Рис. 2.2. “Рівень готовності педагогів до роботи щодо соціальної адаптації дітей -вимушених мігрантів при повторному діагностуванні”.

Завдання педагогів, в групах яких виховуються діти-переселенці – організувати навчально – виховний процес таким чином, щоб він виконував ряд функцій:

- корекцію уявлення про світ і власне місце в ньому. (Дитина повинна бачити навколишній світ як можливість самореалізації , а не як вороже середовище, вона повинна усвідомити свободу вибору і особистісну відповідальність за нього.

- розвиток самосвідомості й самоповаги;
- усвідомлення, визнання та прийняття власної особистості, усвідомлення своєї унікальності та самобутності;
- підвищення самооцінки і впевненості в собі;
- навчання ефективним способам психологічної самодопомоги.

З метою формування в педагогів знань про соціальну значущість адаптації та підвищення рівня їх готовності до впровадження програми соціальної адаптації дітей-переселенців в умовах дошкільного навчального закладу ми провели корекційно – розвивальну(дод.9) та просвітницьку роботу з вихователями (дод.10).

Форми роботи з педагогічним колективом:

- ✓ Педагогічні ради
- ✓ Консультації
- ✓ Тренінгові заняття
- ✓ Індивідуальні консультації за запитом

Теми педагогічних рад:

- 1.Збереження духовного, морального та фізичного здоров'я учасників педагогічного процесу як чинник соціалізації особистості.
2. Профілактична робота з дітьми, сім'ї яких опинилися у складних життєвих обставинах.
- 3.Психолого-педагогічні методи профілактики агресії у дітей.
- 5.Психологічний захист як зворотна реакція дитини на стресову ситуацію.

Отже, процес соціальної адаптації дітей-переселенців в дошкільному навчальному закладі можна вважати педагогічно виваженим лише за умови використання в його організації соціально-педагогічного супроводу соціалізації дітей з допомогою відповідного програмно-методичного забезпечення. Вміння педагогів створювати сприятливу психологічну атмосферу в групі, спрямувати дітей на спільну діяльність, здатне зробити процес соціалізації дитини ефективним та гармонійним .

2.5 Результативність реалізації програми соціальної адаптації дітей – переселенців в КЗ «ДНЗ № 38 ВМР»

Основний метод, який ми застосували під час досліджень, полягав у систематичному і цілеспрямованому спостереженні за поведінкою дітей у спільної діяльності та іграх. Після цього провели таку діагностику, як опитування вихователів за методикою Т. Рєпіної для визначення сфери взаємин (дод.8) , яка показала, що лише в 27,3% дітей сформовано вміння будувати стосунки з однолітками; у 54,4% спостерігаються конфлікти з ровесниками. Те ж саме опитування, проведене в квітні показало, що налагоджувати взаємини з ровесниками вміють 73% дітей-вимушених переселенців, а конфліктні ситуації періодично відбуваються у 18,2 % таких дітей.

Щоб визначити рівні соціалізованості дітей - вимушених переселенців, ми звернулись до ігор і дидактичних вправ.(дод.3) Тому що саме через ігрову діяльність можна виявити міру соціалізації дітей, засвоєння ними відповідної системи цінностей (Рис.2.3).

У грі діти набувають соціального досвіду, починають володіти такими вміннями:

- контактувати з однолітками;
- висловлювати свою думку (оцінювати);
- висловлювати згоду (незгоду);
- відповідати на поставлене запитання;
- виявляти свою життєву позицію;
- вибачатися і приймати вибачення інших;
- приходити на допомогу;
- брати участь у спільній грі з іншими згідно домовленості.

Аналіз результатів показав, що в більшості дітей - 89%, сформована потреба в спілкуванні: вони бажають спілкуватися в широкому колі: з дітьми, дорослими, близькими. Тільки деякі (11%) бажають спілкуватися в “обмеженому колі” – з близькими людьми, або зовсім обирають для себе в

партнери іграшки, тварин.

Однією з використаних нами методик було обговорення творів дитячої літератури, фольклору, художніх образів, відтворених у мультфільмах, кіно. Після читання тексту дітям запропонували визначити, чи правильно повів себе герой твору. Після першої частини обговорення вихователь ставив наступне запитання: “Які ще правила спілкування ви знаєте?”, а потім вихователь намагався з’ясувати, чи спроможні діти пояснити зміст правила.

Більшість норм та правил, перелічених дітьми в процесі обговорення, були чітко сформульовані: бути ввічливим, не ображати товариша, допомагати один одному, поважати товариша, але й були перелічені дуже специфічні – не плюватися, не битися, не кидатися іграшками, не обливатися водою. На нашу думку, діти перелічили та тим самим засудили дії своїх товаришів, тобто пригадали та вербалізували свій негативний досвід спілкування з іншими людьми.

У результаті виконання дітьми низки експериментальних завдань було виявлено особливості соціалізації, які проявилися в умінні будувати стосунки з ровесниками, ставленні до соціуму та до самих себе, у ставленні дітей до проблемних ситуацій та готовності до їх оптимального розв’язання (Таблиця 2.2.).

Значна кількість дітей вміє встановлювати і підтримувати позитивні стосунки з товаришами групи; для їхніх контактів властива довготривалість. Реалізація програми соціальної адаптації дітей-переселенців дала можливість частково усунути такі проблеми особистісно-емоційного спілкування, як рівень тривожності, імпульсивності та низьку самооцінку, сприяла розкриттю творчих здібностей кожної дитини.

У 78,3 % дітей сформувалася адекватна самооцінка та впевненість у своїх силах. 67,8 % дітей навчилися усвідомлювати свої емоції та розуміти емоційний стан інших людей, можуть виділити окремі риси характеру співрозмовників та їхні прояви у вчинках та діях (Рис. 2.4).

Результати діагностування

Таблиця 2.2

Критерії оцінювання	Жовтень		Квітень	
	Н.Р.	В.Р	Н.Р.	В.Р.
Перевага позитивного настрою, адекватна самооцінка.	58%	42%	21,7%	78,3%
Позитивне сприймання себе і оточуючих, усвідомлення свого місця в соціумі.	64,4%	35,6%	32,2%	67,8%
Володіння соціально прийнятими способами вираження емоцій.	61,6%	38,4%	17,7%	82,3%
Уміння вибрати адекватні способи спілкування з оточуючими, будувати безконфліктні взаємини.	53,9%	46,1%	11%	89%
Готовність до розв'язання проблемних ситуацій.	62,2%	37,8%	24,6%	75,4%

Рис. 2.3. “Рівень соціалізованості дітей-переселенців у вересні.”

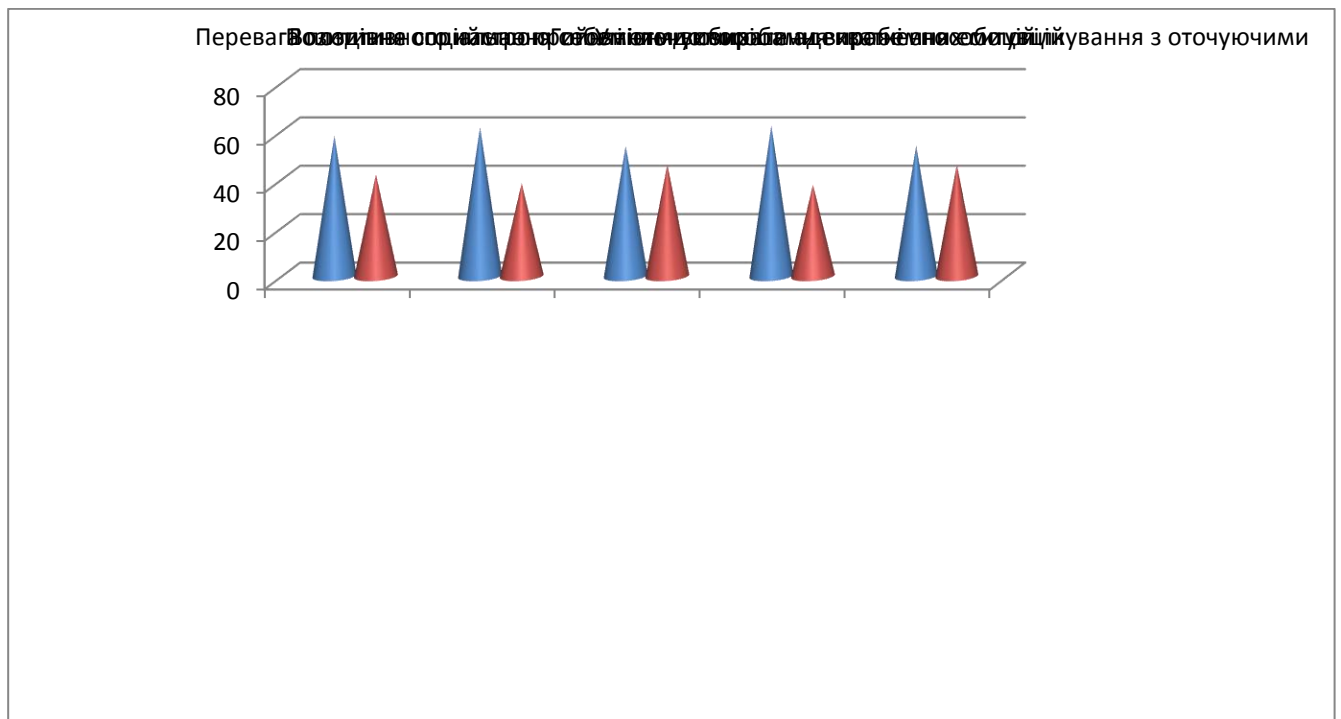
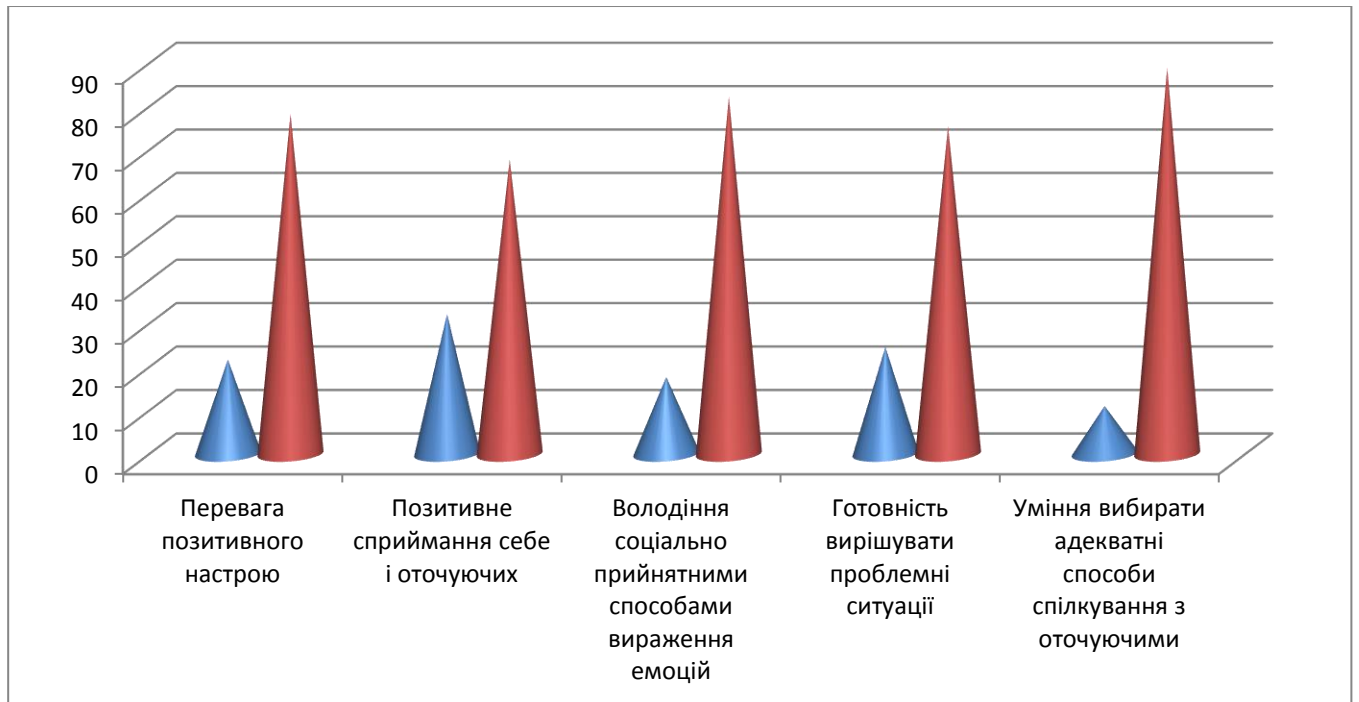

Рис. 2.4. “Рівень соціалізованості дітей-переселенців у квітні”.

У дітей сформувалися соціальні навички, які спрощують процес адаптації до нових умов життя та гармонізують їхню соціалізацію, підвищують когнітивний розвиток. Діти стали впевнені у своїх силах, адекватно реагують на різні життєві ситуації.

Отже, виявивши у дошкільників з числа вимушених мігрантів в результаті повторного діагностування адекватної самооцінки та рівня домагань, невисокої тривожності, адекватного сприйняття самих себе, тобто адекватного образу “Я”, сформованого кола соціальних зв’язків, толерантного ставлення до оточуючих та оточуючи, можна стверджувати успішність соціально-психологічного супроводу процесу соціальної адаптації.

ВИСНОВОК

Сьогодні процес соціалізації дитини побудований таким чином, що вона, починаючи освоювати соціальний світ, швидше перетворюється на скарбничку розрізнених фактів, норм і правил, ніж на елемент загальної картини світу. Натомість, нормою є мудро і бережно залучити дитину до соціального світу і навчити відчувати себе його частиною. Парадоксом сучасного суспільства є те, що ми вчимо дітей бути хорошими там, де кожний день стихійні соціальні і впливи несуть підлість, насилля, лицемірство.

Зважаючи на останні політичні події в країні, ми дійшли висновку про необхідність психолого-педагогічного супроводу соціалізації дітей-переселенців в умовах дошкільного навчального закладу.

З цією метою:

1. Проаналізувавши проблему впливу несприятливих факторів на соціалізацію дитини в психолого-педагогічній літературі виявили, що процес соціалізації залежить від особливостей формування нервової системи, але найбільше визначається особливостями мікро- та макросередовища тим досвідом, який людина набуває протягом життя. На думку психологів, соціалізація дітей наймолодшого віку має важливе значення. Адже, це насамперед, найбільш чутливий період розвитку, тому такі несприятливі фактори середовища спричиняють більш згубний вплив на дитину, що розвивається, ніж у будь-які інші періоди життя.

2. Розробили програму соціальної адаптації дітей-переселенців, суть якої полягала в організації реального цілеспрямованого процесу у загальному просторі діяльності дошкільного закладу з конкретним змістом, формами і методами роботи. Дана програма спрямована на входження дитини у світ конкретних соціальних зв'язків і освоєння соціокультурного досвіду на основі її суб'єктивного пізнання соціального довкілля та конструювання образу соціального світу.

3. Впровадили програму соціальної адаптації дітей-переселенців у практику роботи ДНЗ № 38 м. Вінниці. Оскільки ефективним інструментом сприяння адаптації дітей з сімей мігрантів є спеціально організоване освітнє середовище, що дозволяє пом'якшити складності соціокультурної адаптації і сприяти інтеграції дітей з сімей мігрантів до приймаючого співтовариства. Ефективність інтеграції визначається поєднанням заходів, спрямованих на роботу не тільки з дітьми з родин мігрантів, але і з іншими дітьми, що навчаються в освітньому закладі, а також з педагогічним колективом.

4. Скоригували рівень готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми даної категорії. Адже, процес соціальної адаптації дітей-переселенців в дошкільному навчальному закладі можна вважати педагогічно виваженим лише за умови використання в його організації соціально-педагогічного супроводу соціалізації дітей з допомогою відповідного програмно-методичного забезпечення. Вміння педагогів створювати сприятливу психологічну атмосферу в групі, спрямувати дітей на спільну діяльність, здатне зробити процес соціалізації дитини ефективним та гармонійним.

Реалізація програми соціальної адаптації дітей-переселенців дала можливість частково усунути такі проблеми особистісно-емоційного спілкування, як рівень тривожності, імпульсивності та низьку самооцінку, сприяла розкриттю творчих здібностей кожної дитини

Порівняльний аналіз рівнів соціалізації дітей на початку та в кінці навчального року засвідчив позитивний вплив запровадженого соціально-педагогічного супроводу соціалізації дітей-переселенців, який виявився у значному поліпшенні рівнів соціалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания // Избранные психологические труды. В 2 т. Т.1. М., 1980.-С.79.
2. Андреева Г. М. Психология социального познания. – М. : Аспект – Пресс, 2000. – 288с.
3. Белик А.П. Соціальна форма руху – М.: Наука, 1982. - 248 с.
4. Белинская Е. П. , Тихомандрицкая О.А. Социальная психология личности. – М. : Аспект – Пресс, 2001. – 301с.
5. Богущ А.М. Парадигма дитинства у контексті розвитку особистості дошкільника // Гуманітарний вісник Переяслав - Хмельницького державного педагогічного університету імені Г.Сковороди: Науково-теоретичний часопис - Переяслав-Хмельницький, 2003. - 388с.
6. Бочкор Н. П. Соціально-педагогічна робота з дітьми у конфліктний та пост конфліктний період : метод. рек. / Н.П. Бочкор, Є.В. Дубровська, О.В. Залеська та ін.. – К. : МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. – 84 с.
7. Коляденко С.М., Юрчук О.О. Деякі питання соціалізації особистості у творчій спадщині В.О. Сухомлинського // Теоретичні та методичні засади соціально-педагогічної підготовки вчителя. - Київ-Житомир.: Державний педагогічний інститут. 2001.- С.46.
8. Кон И.С. Социология личности. – М., 1998.
9. Кононко ОЛ. Пріоритети дошкільної освіти // Педагогічна газета. - 2003. -№ 10. - С5.
10. Корсаєвська Г.В. Співвідношення біологічного і соціального в людині. М.: 1975. –С.10.
11. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські обриси – Київ: Віра інсайт – 2000. - С. 129-131.
12. Леднева О. Процесуальний вимір соціалізації особистості // Alma mater (Вісник вищої школи) – 2002. - №3. - С.17-22.

13. Молочко М.В. Формування соціально-психологічного клімату в педагогічному колективі дошкільного закладу. Автор «дис.... канд. пед. наук: 13.00.08. - Київ, 2004. - 20с.

14. Москаленко В.В. Соціальна психологія: Підручник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.

15. Прохоров О. О. Психология нерівноважних станів. / О. О. Прохоров. – М. : Інститут психології РАН , 2008. – 152 с.

16. Семенов Г. Социализация, воспитание, развитие: какой смысл вкладывает в эти понятия современная наука // Воспитание школьников.- 1999.- № 6.- С.2 - 7

17. Сергєєнкова О.П. Вікова психологія : навч. посіб. / Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. – К.: ТОВ «Центр учбової літератури».

18. Соціальна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за редакцією В.А. Нікітіна. – М.: Гуманітарний видавничий центр ВЛАДОС, 2000 – 272 с. - С. 30.

19. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період: Метод.рек./ Н.П.Бочкор, Є.В. Дубровська, О.В. Залеська та ін. - К: МЖПЦ «Ла-Страда-Україна» 2014

20. Створимо безпечне середовище для навчання та адаптації дітей-біженців : навч. мет. пос-к. / упорядн. [О. А. Возіянова, Григоренко О.П., Гуцаленко Т.В. та інші] – К. – ВГО «Розрада», 2012 – 130 с.

21. Хуткая С. Социальная адаптированность личности: концептуализация понятия / С. Хуткая // Социология: теория, методы, маркетинг. – № 2. – 2007. – С. 164–175.

Додатки

ДОДАТОК 1

**Індивідуальний план супроводу дитини,
яка потрапила у складні життєві обставини**

Прізвище, ім'я, по батькові дитини

Дата звернення _____

Координатор

випадку _____

Склад тимчасової команди індивідуальної підтримки дитини

<i>Заходи</i>	<i>Відповідальний</i>	<i>Термін</i>	<i>Відмітка про виконання</i>	<i>Результативність</i>
Психологічні - консультивання; - психолого-педагогічна діагностика; - корекція та реабілітація; - мінімізація наслідків травм від жорстокого поводження;				
Соціально-педагогічні - просвітницька робота з сім'єю та дитиною; - залучення дитини до позашкільних заходів, гурткової роботи; - формування у дитини соціально важливих навичок; - визначення та зниження ризиків впливу соціуму на дитину;				
Медичні (за потреби) - організація медичного огляду - відновлювальна терапія; - профілактичні заходи;				
Економічні (із залученням інших організацій, установ) - грошова допомога; - придбання ліків, вітамінів, продуктів харчування, одягу.				

ДОДАТОК 2

*ІГРИ ТА ВПРАВИ НА ЗНЯТТЯ СТРАХІВ
І ПІДВИЩЕННЯ ВПЕВНЕНОСТІ В СОБІ*

“Намалюй свій страх, подолай його”

До вправи бажано поговорити з дитиною: “Чого ти боїшся, коли тобі буває страшно, чи було таке, коли ти сильно злякався”. Потім дитині пропонують намалювати те, чого вона боїться. Необхідний великий аркуш паперу, олівці або фарби. Після малювання ще раз поговоріть, чого ж конкретно дитина боїться. Потім візьміть ножиці і попросіть дитину розрізати “страх” на дрібні шматочки, а дрібні — ще на дрібніші, допоможіть дитині в цьому. Коли страх розсипається на малюсінькі шматочки, покажіть дитині, що тепер його зібрати неможливо. Загорніть ці дрібні шматочки у великий папір, підійдіть до смітника і викиньте туди, потім з дитиною сходіть і викинете все сміття — воно вам не потрібно, його відвезуть, спалять, а разом зі сміттям спалять і “страх”, і більше його ніколи не буде (Фото 2.5).

Зауваження: повторіть вправу через 1—2 тижні. Подивіться, що змінилося в зображенні страху (колір, сюжет, композиція), і робіть це до того моменту, поки не побачите здивований вираз обличчя дитини у відповідь на прохання: “Намалюй свій страх”.

Фото 2.5. “Мій страх”.

“Розкажи про свій страх”

Мінімальна кількість учасників — 2, чим більше, тим продуктивніша вправа. У тісному довірчому колі дорослий розповідає про дитячі страхи: “А от коли я був таким, як ти, то...” Потім ставить запитання: “А у вас було таке?”, “Хто чого боїться?” Діти за бажанням розповідають про ситуації, коли їм було страшно.

Ведучий щоразу просить піднести руку тих, в кого було щось схоже.

Застереження: стежите, щоб сюжети розповідей були несхожими, обговоріть усі можливі дитячі страхи: темряви, самотності, смерті, чужих людей, тварин, злих казкових героїв тощо.

ІГРИ І ВПРАВИ НА ЗНИЖЕННЯ АГРЕСІЇ ТА ОСЛАБЛЕННЯ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙ

“Іди, злість, іди!”

Гравці лягають на килим по колу. Між ними подушки. Закривши очі, вони починають бити ногами по підлозі, а руками по подушках з голосним лементом: “Іди, злість, іди!” Вправа продовжується 3 хвилини, потім учасники

по команді дорослого лягають у позу “зірки”, широко розсунувши ноги і руки, і спокійно лежать, слухаючи музику 3 хвилини (Фото 2.6).

Застереження: стежите, щоб, вдаряючи руками по подушці, діти не били по руках сусіда.

Фото 2.6. “Іди, злість, іди”.

“Покажи почуття”

Інструкція. Вам відомо, що рух м'язів обличчя, що виражають внутрішній стан, називаються мімікою. Міміка — важливий елемент спілкування.

Зараз кожен одержить завдання зобразити мімікою дві емоції:

- гнів, чекання;
- презирство, прагнення йти на контакт;
- страждання, байдужість;
- страх, іронія;
- подив, святкування;
- радість, обурення;
- спокій, стримане роздратування...

1. Першу з зазначених емоцій ви демонструєте усім для відгадування.

Чи легко зрозуміти один одного без слів?

2. Розділимося на пари і побудемо дзеркалом, зображуючи другу задану емоцію. Обговоримо наші труднощі.

“Приміряння ролей”

Кожний примірить три ролі — агресивну, невпевнену й упевнену в собі людину.

Ігри, що імітують події розповідей, загадок, байок, віршів, допомагають зняти психоемоційне напруження, розвинути в дітей здібності розуміти, усвідомлювати свої і чужі емоції, правильно їхній виражати і повноцінно переживати, усе це стимулює емоційний стан дітей, приводить до поліпшення самопочуття і настрою.

ВПРАВИ НА РОЗВИТОК УМІННЯ ВІДЧУВАТИ НАСТРІЙ І СПІВЧУВАТИ ІНШИМ

“Передача почуттів”

Усі стають у шеренгу, перший повертається до другого і передає йому мімікою почуття (радість, гнів, сум, подив тощо), другий має передати

наступному це саме почуття. В останнього запитують, яке почуття він отримав, і порівнюють з тим, яке почуття було передано спочатку і як кожний розумів отримане ним почуття. (Невербальне спілкування)

“Інтерв'ю”

Дві групи: 1 — журналісти, що беруть інтерв'ю, 2 — кожен вибирає, ким він буде, чию роль візьме (спортсмен, боксер тощо). Він має відповідати на запитання журналістів. Обговорення: чи легко, спілкуватися від імені іншого?

“Спілкування без слів”

Інструкція: вправа виконується мовчки. Учасники стають у два кола обличчям один до одного. Зовнішнє і внутрішнє коло рухаються в протилежні боки. Ті, що опинилися навпроти один одного, утворюють пару. Ведучий просить їх: — Заплющте очі і привітайтеся за допомогою рук.

— Відкрити очі і рухатися далі. Знову по команді утворюються пари, що одержують завдання.

— Покладіть руки на плечі один одному, подивіться протягом хвилини в очі партнерові, посміхніться, відпустіть руки і починайте рухатися далі.

— “Стоп”: помиріться руками.

— Висловіть підтримку за допомогою рук.

— Попрощайтесь.

Після вправи учасники обмінюються почуттями.

“Мої сильні сторони”

Інструкція: усі сідають у коло. Кожен член групи повинен розповісти про свої сильні сторони, про те, що він любить, цінує в собі, про те, що дає йому почуття внутрішньої впевненості і довіри до себе. Важливо, щоб він не применшував своїх переваг, не критикував себе, не говорив про свої помилки і недоліки (ця вправа спрямована на уміння позитивно мислити про себе і чітко викладати свої думки).

ІГРИ ТА ВПРАВИ ДЛЯ ДІТЕЙ ЗІ СКЛАДНОЩАМИ

У СПІЛКУВАННІ

“Знайди друга”

Вправа виконується серед дітей. Одній половині зав'язують очі, дають можливість походити по приміщенню і пропонують знайти впізнати інших. Довідатися можна за допомогою рук, обмацуючи волосся, одяг, руки. Потім, коли друга знайдено, гравці міняються ролями.

“Секрет”

Усім учасникам ведучий роздає по “секрету” із красивої скриньки (гудзик, намистинку, брошку, старий годинник тощо), кладе в долоньку і затискає кулачок. Учасники ходять по приміщенню і знаходять способи умовити кожного показати йому свій секрет.

Зауваження: ведучий стежить за процесом обміну секретами, допомагає боязким знайти спільну мову з кожним учасником.

Гра “На що схожий настрій?”

Учасники гри по черзі говорять, на яку пору року, природне явище, погоду схожий їхній сьогоднішній настрій. Почати порівняння краще дорослому: “Мій настрій схожий на білу пухнату хмарину в спокійному блакитному небі, а твій?” Вправа проводиться по колу. Дорослий узагальнює — який сьогодні у всієї групи настрій: сумний, веселий, смішний, злий тощо. Інтерпретуючи відповіді дітей, врахуйте, що погана погода, холод, дощ, похмуре небо, агресивні елементи свідчать про емоційне неблагополуччя.

Гра “Не чіпай мене”

Мета гри – розслаблення.

Діти рухаються по колу, виконуючи вказівки ведучого гри (психолога), але не торкаючись один до одного. Ведучий, наприклад, просить дітей рухатися як у сні: швидко, повільно, стомлено, радісно і тощо.

Гра “Повітряні кулі”

Діти під музику рухаються з повітряними кулями. Їх завдання - утримати повітряні кулі в повітрі за допомогою легких груп.

Гра “Рух у вигляді ланцюжка”

Мета гри –

розслаблення

Діти складають ланцюг (фото 2.7) і перша дитина робить якийсь рух, у той же час інші його повторюють. Рухи повинні бути швидкими, кожна дитина повинна реагувати негайно після свого попередника.

Фото 2.7. “Рух у вигляді ланцюжка”.

Гра “Міністерство веселої прогулянки”

Мета гри – розслаблення, підбадьорювання пасивних груп і стимулювання творчості.

У вільній частині кімнати один з групи дітей “міністр” приймає рішення як буде проходити прогулянка. Прогулянка повинна бути забавною і включати багато рухів по можливості, щоб всі частини тіла були задіяні. Інші члени групи намагаються наслідувати “міністра”. Принаймні один раз “міністром” має побувати кожна дитина.

Гра “Пошук успіху”

Мета гри – визначення завдань на майбутнє або позитивних результатів, релаксація і розвага.

Ведучий гри пропонує групі уявити собі, що над їх головами знаходяться декілька цілей, яких вони хочуть досягти. Вони настільки високо розташовані, що їх не можна дістати простим підняттям руки, а тільки

витаючи все тіло. Ведучий запитує: “Ви дістали їх? Що вам потрібно для того, щоб їх дістати? З якими цілями ви впоралися, а з якими ні? Тепер, що ви будете робити з тими, яких ви досягли? Ви прийняли нове рішення?”

Гра “Коло довіри”

Мета гри – зміцнення довіри в групі.

Члени групи стають у коло. Одна дитина стоїть в середині кола, закриває очі, розслабляється і повільно нахиляється в одну або іншу сторону

таким чином, щоб інші діти могли підходити до неї і злегка штовхати її з різних сторін своїми долонями. (фото 2.8) Дитина в середині кола повинна твердо стояти на ногах і одночасно бути розслабленою.

Фото 2.8. “Коло довіри”.

Гра “Моє серце”

Мета гри – спонукання до висловлювань про події та речі, що зробили позитивний чи негативний вплив на дитину, і виявлення неусвідомлюваних переживань.

Дітям роздають аркуші паперу у вигляді серця та пропонують намалювати людей та речі, які вони люблять або носять у своєму серці. Вони можуть також використовувати різні кольори.

Отже, процес соціальної адаптації дітей-мігрантів повинен проходити в контексті процесу розвитку особистості в цілому і повинен розглядатися з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей. Арт-терапія – успішний і цінний метод, використання якого дозволяє не тільки досягти

безпосереднього швидкого психотерапевтичного ефекту, але також і глибоко опрацьовувати ціннісні та смислові особистісні структури дітей .

Вправа “ Я та моє ім'я ”

Мета: Закріпити знання дітей про право “Кожна дитина має право на життя й ім'я”. Привернути увагу дітей до власної особистості, розвивати почуття індивідуальності власної гідності, значущості, самоповаги. Розвивати почуття любові, шанобливого, ціннісного ставлення до себе та членів сім'ї. Уміти радіти з того, що ти є таким, яким є.

Матеріал: ігрове поле, поділене на 4 частини, в центрі - коло. Набір картинок із зображенням іграшок, різного кольору круги, зірочки, сердечка.

Хід гри:

Дитина вибирає картку, яка відповідає власному “Я”, розміщує її в центрі. В одному з квадратиків викладає зірочки, кількість яких відповідає віку дитини, в другому - сердечка, кількість яких відповідає кількості членів сім'ї, в третьому - улюблену іграшку, в четвертому - кружечок з улюбленим кольором.

Вправа “Добра тварина”

Мета: Розвивати почуття спільності, близькості з іншими людьми, творчу уяву, вміння відчувати себе й інших.

Хід вправи:

Діти, ставши у коло та побравшись за руки чи поклавши їх одне одному на плечі, уявляють себе однією великою доброю твариною. Педагог пропонує послухати, як вона дихає, тобто подихати разом (на вдих малята ступають крок уперед, на видих – крок назад). Дорослий додає: “Так тварина не лише дихає, а й так саме чітко і рівно б'ється її добре велике серце” (стук – крок уперед, стук – крок назад). Педагог зауважує: “Ми ніби стали єдиним цілим, нам затишно й спокійно. Так має бути завжди”.

Варіант вправи: Діти уявляють себе великим круглим добрим Колобком (Капітошкою), прислухаються до свого дихання та дихання товаришів.

Вправа “Гроно винограду”

Мета: розвивати почуття єдності, згуртованості; вчити взаємодопомоги.

Хід гри:

Діти у колі по черзі передають одне одному гроно винограду. Педагог звертає увагу на величину та вагу грона (велике, важке). Потім малята знову й знову передають гроно по колу, але при цьому кожен відриває по одній виноградині. Запитання до дітей: “Чи змінилися розмір, вага грона? Яке воно стало?”. Педагог підкреслює: “Ось так трапляється і в житті. Якщо люди дружні, то вони сильні, їх ніхто не образить, не скривдить. А якщо кожен живе сам по собі – то слабкі, вразливі й беззахисні. Сила людей у дружбі, єдності. Тож будьте завжди разом, не сваріться, товаришуйте, допомагайте одне одному” .

Вправа “Рука в руці”

Пари дітей, тримаючись за руки, рухаються по кімнаті з багатьма перепонами на шляху. Завдання – подолати перепони, не розриваючи рук.

“Вправа на довіру”

У кожній дитячій парі хтось виконує роль компаса, а хтось – подорожнього. Подорожній стає позаду “компаса”, кладе йому руки на плечі і заплющує очі. “Компас” має обережно провести подорожнього між іншими дітьми, перепонами до певної мети. По завершенні вони міняються ролями.

Вправа “Привітання”

Розділившись на пари, діти за командою вихователя весело вітають одне одного чи то долонями, чи то носами, плечима, п’ятками тощо. Мета: вчити

дітей вітатися весело, грайливо, але завжди, бо привітання – це побажання добра, миру, злагоди .

Вправа “Який настрій у казки?”

Матеріал: (за кількістю дітей): набори з чотирьох карток зі схематичними зображеннями емоцій: радість, сум, злість, подив.

Вихователь читає фрагменти відомих казок, діти обирають і демонструють картку з личком, яке відповідає настрою уривка.

Наприклад:

1. Бігла мишка, хвостиком зачепила, яечко покотилося та й розбилося. Дід плаче, баба плаче, а курочка кудкудаче.

2. Коли це дід загледівся – нема рукавички. Він тоді назад – шукати її, а собачка попереду бігла. Бігла-бігла, бачить – лежить рукавичка і ворухиться.

3. Взяв Кирило Кожум’яка булаву таку, що, може, в ній пудів десять, та й пішов до змія. А змій йому й каже: – А що, Кирило? Прийшов битися чи миритися? – Де вже миритися? Битися з тобою, іродом проклятим!

4. Ударив Котигорошко змія булавою ще раз і убив. Тоді братів з-під каменя вивільнив, забрав їх і сестру та й пішов додому.

Вправа “Веселка настрою”

Матеріал: (за кількістю дітей) намальовані фігурки хлопчиків та дівчаток із сумними та веселими обличчями, кольоровий папір, ножиці, клей.

Кожен учасник отримує зображення сумної або веселої дитини та обирає до неї одяг такого кольору, який відповідає настрою.

Вправа “Пограємо у хмарки”

Гра проводиться у похмурий день на ігровому майданчику. Треба відгадати у хмарках фантастичні, казкові істоти, птахів, звірів та інше.

Вправа “Найвеселіше”

Для гри знадобляться: папір, кольорові олівці, а ще краще – фарби.
Пропонується намалювати щось найвеселіше на світі (фото 2.10).

Діти молодшого віку переважно зображують різні поєднання кольорів чи форм.

Діти старшого віку, як правило, зображують “живі предмети” (м’яч з очима, комп’ютер з руками та ногами).

Фото 2.10. “ Найвеселіше в світі”.

Вправа “Відгадай, хто я?”

Педагог рахує до десяти. Діти фантазують, хто в кого перетворюються. Це можуть бути тварини (казкові або реальні), різні предмети та інше. Потім одна дитина показує, а інші відгадують, що або кого вона відображає. Діти можуть об’єднатися в пари і показувати композицію разом. Після того, як вони відгадали, що зображували, можна запропонувати їм доповнити показ невеличкою казкою, яку вони придумали.

Гра-вправа “Твій друг”

Мета: навчити прислухатися до свого “Я”, називати емоції; розширити індивідуальний досвід спілкування із собою.

Матеріал: ширма, дзеркало, напис “Твій друг”.

Попередня робота: бесіди про друзів, читання прислів’їв про дружбу; читання казок, оповідань з наступним обговоренням поведінки персонажів.

Хід гри-вправи

Вихователь запрошує дітей сісти в кружок і пропонує подумати, як вони розуміють слово «друг» (*відповіді дітей*). Кого можна назвати другом, які риси характеру мають бути у друга? (*відповіді дітей*). Потім діти по черзі розповідають про своїх друзів.

Вихователь: У кожного з вас багато друзів, але серед них є один – найближчий! А ви про нього забули! Хочете його побачити?

Вихователь звертає увагу дітей на ширму в ігровому куточку і каже: “Зараз кожен з вас може побачити свого найкращого друга. Треба лише усміхнутися і зазирнути за ширму”. Діти по черзі відсовують ширму, бачать себе в дзеркалі.

Запитання до дітей: “Кого ти побачив? Ти зрадив чи здивувався, побачивши себе? Коли людина може бути собі другом? Пригадай персонажів казок, оповідань, які самі собі допомогли у здійсненні своєї мрії”.

Згодом можна запропонувати перенести ширму до роздягальні, щоб уранці, прийшовши до дитячого садка, дитина підходила до ширми і зустрічалася з найліпшим другом, який завжди з нею.

ДОДАТОК 3**Методика вимірювання показників і рівнів соціалізації дітей старшого дошкільного віку**

Методика №1. Виявлення уміння дітей поводити себе в колективі, будувати безконфліктні взаємини, контролювати свої емоції та настрої, розуміти настрої однолітка, співчувати йому у разі невдачі. Дидактична вправа «Доручення».

Мета: з'ясувати соціальні та діяльнісні пріоритети дітей, виявити вміння шестирічок адаптуватися до умов, що змінюються, будувати стосунки з однолітками.

Матеріал: картки зі схематичним зображенням різних доручень (сходити в іншу групу і запросити на виставу; організувати рухливу гру, полити квіти, зібрати іграшки на прогулянку).

Інструкція до виконання: Експериментатор пропонував дитині обрати будь-яку картку, розглянути, що на ній зображено. Потім звертався до дітей з проханням: «Виконай те, що зображено на картці: запроси малюків на виставу» («запроси дітей пограти», «полий квіти», «збери іграшки на прогулянку»).

Методичний коментар: Методика проводилась у формі спостереження, під час якого звертали увагу на такі аспекти: як дитина зрозуміла доручення; які доручення діти виконують більш охоче: чи то суто механічні (полити квіти, зібрати іграшки), чи доручення, що вимагають прояву певних організаторських та комунікативних умінь; обираючи доручення, дитина орієнтується на дорослого чи робить це самостійно.

Методика №2. З'ясування адекватності самооцінки. Дидактична вправа «Сходинок».

Мета: з'ясувати рівень розвитку самооцінки дітей.

Матеріал: дидактичне полотно із зображенням сходинок.

Інструкція до виконання: «Можливо, ти бачив, як спортсмени-переможці піднімаються на сходинок? Хто переміг, стає на вищу сходинок, а той, хто

показав гірший результат, стає на нижчу. У нас тут теж є сходинки. Діти, які мають дуже гарні показники, можуть стати на верхню сходинку і навпаки. На яку б сходинку ти себе поставив? На верхню? На нижню? Чому?».

Методичний коментар: При виконанні дітьми цього завдання звертали увагу на адекватність самооцінки шестирічок за запропонованими критеріями: здоров'я, дружба, слухняність, доброта, розумність, чемність. Щоб оцінка вийшла більш об'єктивною, здобуті результати порівнювали з результатами анкетування педагогів і батьків.

Методика №3. Вивчення сприймання себе й оточуючих, усвідомлення свого місця в соціумі. Дидактична вправа «Друзі, товариші, чужі».

Мета: визначення особливостей соціальних передбачень дітей, вміння встановлювати стосунки з однолітками.

Матеріал: схема розташування дітей групи в навчальній зоні, кружечки червоного, рожевого та зеленого кольору.

Інструкція до виконання: Експериментатор звертався до дітей: «Перед тобою лежать кружечки. Поклади червоні кружечки біля тих дітей, яких ти дуже любиш, рожеві для тих, хто тобі подобається; зелені – тим, з ким би ти не хотів дружити. А як ти гадаєш, чи є діти, які б тобі поклали зелений кружечок? А вихователі та батьки який би кружечок тобі дали? Чому ти так вважаєш?»

Методичний коментар: Педагог спочатку обговорював з дитиною відповідність певного кольору тій чи іншій оцінці.

Методика №4. Виявлення здатності до аналізу ситуацій та багатоваріантного розв'язання проблемних завдань. Дидактична вправа «Запропонуй свій вихід».

Мета: з'ясувати здібність шестирічок аналізувати ситуації.

Матеріал: картки з зображенням конфліктних ситуацій (Хлопчик забирає в однолітка машину. Дівчинка впала, а хлопці стоять і сміються).

Інструкція до виконання: Експериментатор запрошував дітей розглянути картки, проаналізувати ситуацію та запропонувати свій вихід з неї. Звертався

до дітей з пропозицією: «Людина може вчинити по-різному: по-доброму, тобто допомогти, підтримати; по-злому – образити, штовхнути. Можна поставитися до того, що трапилося, з посмішкою. Подумай, як би це сказав сердитий хлопчик? А якою б була смішна відповідь?»

Методичний коментар: Під час оцінювання увагу звертали на оригінальність запропонованого дитиною рішення, вміння орієнтуватися в ситуації, знаходити вірну відповідь.

Методика №5. Виявлення рівня володіння соціально прийнятими способами вираження емоцій, а також наявність у словнику характерологічної лексики. Дидактична вправа «Три головних слова про себе».

Мета: визначити наявність характерологічної лексики.

Інструкція до виконання: Експериментатор звертався до дитини: «Якщо б ми хотіли розповісти про тебе та інших дітей, багато слів було б схожих, адже у тебе є те, що і в інших дітей. Проте ти відрізняєшся від інших, не схожий на них. Скажи про себе три головних слова, чим ти не схожий на інших».

Методичний коментар: Дитині необхідно було відповісти на запитання: «Який я?» Якщо дитина вагалася, не могла самостійно виконати завдання, експериментатор наводив приклади.

Методика №6. Наявність уміння використовувати влучні образні вирази. Дидактична вправа «Похвали».

Мета: виявити вміння дітей добирати влучні порівняння.

Інструкція до виконання: Експериментатор звертався до дитини з проханням: «Уяви себе на конкурсі самих хвалькуватих людей світу. Як би ти себе похвалив? Похвали себе. Можеш почати зі слів: "Я такий красивий, як... Такий сильний, як ... Такий сміливий, як.

ДОДАТОК 4**Рекомендації для батьків****з подолання підвищеної тривожності у дітей**

1. Налагодьте стосунки з дитиною, щоб вона відчувала себе спокійно і впевнено.
2. Якщо в сім'ї кілька дітей, постарайтеся спілкуватися не тільки з усіма разом, а й зумійте приділити увагу кожному окремо.
3. Слідкуйте за собою, особливо якщо ви перебуваєте під дією стресу і вас легко вивести з рівноваги. В цьому випадку краще відкласти спільні справи з дитиною (якщо це, звичайно, можливо).
4. У ті хвилини, коли ви засмучені або розгнівані, зробіть для себе щонебудь приємне, те, що могло б вас заспокоїти: прийміть душ, випийте чаю, послухайте улюблену музику і т.д.
5. Слідкуйте за своєю мовою. Постарайтеся, щоб тон голосу був спокійним, доброзичливим. Навіть якщо дитина завинила, намагайтеся не кричати на неї, і вже у жодному разі не погрожуйте. Краще розібрати неприємну ситуацію в спокійній обстановці, коли і дитина, і дорослий заспокоються і будуть готові до діалогу.
6. Подивіться, наскільки вам вдається приймати вашу дитину. Для цього протягом 2-3 днів порахуйте, скільки разів ви звернулися до неї з позитивними висловлюваннями (вітанням, схваленням, підтримкою), і скільки – з негативними (докором, зауваженням, критикою). Якщо кількість негативних звернень дорівнює або перевищує число позитивних, то зі спілкуванням у вас не все благополучно.
7. Обіймайте свою дитину не менше 4-х разів на день (звичайне ранкове привітання і поцілунок на ніч не вважаються). Примітка: непогано те ж саме робити і по відношенню до дорослих членів сім'ї.

ДОДАТОК 5**Пам'ятка батькам, щодо надання психологічної допомоги дітям, які прибули із зони АТО**

1. Запевніть дитину, що ви зробите все, щоб вона була у безпеці. Ваша реакція багато в чому визначає те, як буде реагувати на подію дитина.

2. Вимкніть телевізор. Розгорнута засобами масової інформації навколо події кампанія може бути травматичною.

3. Майте на увазі, що реакція дитини може бути різною в залежності від віку. Особливо вона може впливати на підлітка. Будьте уважні до поведінки дитини і зверніться за професійною допомогою, якщо зміни в поведінці особливо гострі й тривалі. Майте на увазі, що ваша дитина може бути дратівливою, гіперактивною, тривожною, виявляти труднощі сну і харчування, зміни в поведінці (наприклад, не захоче більше грати з друзями на вулиці), але майте на увазі, що це нормальні реакції на ситуацію стресу, яку вона пережила. Почуття дітей часто знаходять вираження в тілесних реакціях (головний біль, біль у животі тощо) та поведінці (дратівливість, лють). Якщо ці симптоми тривають довше двох тижнів, зверніться за допомогою.

4. Поговоріть з дитиною про те, що сталося. Будьте правдиві. Те, скільки ви можете сказати дитині і як ця інформація повинна бути сформульована залежить від віку. Основне завдання незалежно від віку - це допомогти дитині відновити відчуття безпеки.

Для дошкільнят досить визнати, що «щось недобре сталося, мама і тато засмучені, але з ними все нормально, і вони захистять тебе від біди».

5. Спокійно висловіть свої емоції, але пам'ятайте, що ваше врівноважена поведінка буде більше сприяти почуттю безпеки. Допоможіть дитині усвідомити його власні почуття. Підкресліть, що це - нормально відчувати ті почуття, які в ситуації, що склалася, захопили його.

6. Приділяйте дитині більше часу і уваги. Допоможіть дитині заспокоїтися як через психологічний канал, так і фізичний - дитині може знадобитися не тільки більше ласки і уваги, але також більше виходу фізичної енергії.

Вкладання спати може бути дуже важливим моментом. Використовуйте його для того, щоб побути з дитиною, почитати йому казку тощо.

7. Дозвольте дитині задавати питання, говорити про події, висловлювати свої почуття. Забезпечте її необхідним матеріалом - пластиліном, фарбами, журналами.

8. Грайте з маленькою дитиною, щоб допомогти їй відіграти свої страхи і занепокоєння.

9. Дитина може повторювати знову і знову гру або розповідь. Це може бути втомливим для батьків. Однак це важливо для дитини. І вона стежить за реакцією на її розповідь батьків. Якщо ж дитина застряє і повторення триває багато тижнів без зміни, зверніться до психолога.

10. Дотримуйтеся розпорядку в їжі, гри, сні. Це допоможе дитині відновити почуття стабільності і безпеки. Уникайте непотрібних змін.

11. Діти особливо чутливі після травматичної події. Вони можуть гостро реагувати на звуки, запахи, місця, які нагадують їм про подію. Майте на увазі, що ці чинники можуть викликати сильні емоційні реакції через багато часу після травматичної події. Пам'ятайте, що діти виживають і відновлюються після травматичної події. Дайте дитині і собі час на це.

12. Зверніться за допомогою, якщо ви самі відчуваєте себе тривожно й засмучено. Ви зможете бути кориснішим для дитини, якщо ви будете вести себе спокійно і впевнено.

ДОДАТОК 6

Тренінгове заняття з батьками**“ Вправляння у позитивному розв’язанні
життєвих ситуацій”**

Мета: ознайомити батьків з методикою досягнення позитивних результатів, формування соціально-комунікативної компетентності. Спонукає їх до партнерства у реалізації спільних завдань.

Очікувані результати: формування спільних поглядів на соціальну адаптацію дітей.

Обладнання: аркуші паперу, фломастери, сюжетні картинки.

Стартові завдання*Вправа “ Знайомство ”*

Мета: допомогти батькам краще пізнати своїх дітей, створити дружню атмосферу. Позитивно налаштувати їх на спільну роботу з педагогами.

Запропонувати батькам написати ім’я своєї дитини вертикально: згори вниз, а напроти кожної літери записати якість дитини, що починається з цієї літери.

А – активний, агресивний, азартний, артистичний...

Р – розумний, рухливий...

Т – творчий, тактовний...

Е – емоційний, енергійний...

Усі аркушки розмістити на загальному плакаті під назвою “ Наша група”

Вправа “ Інтерв’ю ”

Мета: вчити батьків об’єктивно оцінювати власну дитину (досягнення, особливості, найцікавіші моменти життя, те, що найбільше подобається дитині).

Батькам пропонують взяти одне в одного інтерв'ю про якийсь вчинок їхнього сина або доньки, що їх здивував, розсмішив, зворушив, і потім переповісти одержану інформацію присутнім.

Гра “ Чарівна мотузочка ”

Мета: обговорити комунікативні та конфліктні фактори, вправлятися у роботі в малих соціумах.

Об'єднати батьків у дві підгрупи, роздати їм малюнки із зображенням того, як поведуться діти або літературні персонажі в різних ситуаціях.

Завдання групам – записати якнайбільше:

першій групі – конфліктних факторів, що підвищують вразливість дитини;

другій групі – факторів, що допомагають уникнути конфліктів.

Вправа “ Наші очікування ”

Мета: з'ясувати очікування батьків щодо ролі дошкільного закладу у вихованні дітей.

Батьки працюють у двох групах. (фото 2.17.)

Перша група має визначити, що дитсадок може дати їхнім дітям.

Друга група – обговорити, від чого дитсадок може захистити дітей.

Фото 2.17. “ Наші очікування ”

Учасники зачитують свої очікування та наклеюють їх на плакати.

Обговорення на тему “ Чи всі очікування батьків можна задовольнити ігровою та навчальною діяльністю?” (Позитивним прикладом, допомогою, бесідою...)

Висновок: наше спільне завдання – не тільки дати дітям знання, а й сформувати та розвинути особистісні якості кожної дитини.

Притча “Крамничка можливостей”

Одного разу чоловікові наснилося, начебто він йшов містом і зайшов до крамнички. Він довго ходив між полиць, на яких лежали різноманітні екзотичні овочі та фрукти, що приголомшували незвичайним виглядом, яскравими кольорами, ніжними пахощами.

Але варто було чоловікові взяти з полиць плід, як той відразу перетворювався в крихітне зернятко. Тоді він звернувся до продавця:

- Дайте мені, будь ласка, ось цей фрукт.

Але господар відповів:

- Ми не продаємо плодів, ми торгуємо насінням.

Мораль: кожен має у своєму житті багато можливостей, але головне – реалізувати їх.

Заняття з батьками з елементами тренінгу є першою сходинкою на шляху формування відповідальності мам і тат за соціалізацію дітей.

ДОДАТОК 7

Заняття з елементами тренінгу для батьків**“ Як подолати агресію ”**

Мета: розкриття поняття «агресія»; оволодіння навичками саморегуляції та опанування агресивних проявів в поведінці.

Очікувані результати: Наприкінці заняття батьки мають:

- Розуміти механізм виникнення агресії.
- Володіти прийомами зниження агресивності.

Обладнання: клубок ниток, стікери, аркуші формату А4, кольорові олівці та фломастери, кульки, кошик для сміття, маркери.

1. Повідомлення теми та мети (2хв.)**2. Вправа “Знайомство”(7хв.)**

Інструкція: “Кожен із вас зараз може повідомити нам своє ім’я та щось розповісти про себе. Може, хтось захоче розповісти про свою домашню тварину, улюбленця сім’ї, чи про свої захоплення, чи про те, чим любить займатися у вільний час. У вас є хвилина, щоб подумати, що ви хочете розповісти нам про себе...” (*Візьміть клубок у руки й почніть гру самі.*)

У ході знайомства учасники передають клубок ниток тому, хто сидить навпроти, затискуючи вільний кінець нитки в руці. Клубок передається до тих пір, поки всі учасники не стануть частиною однієї павутини. Після цього психолог ініціює обговорення з учасниками тих чинників, що можуть сприяти об’єднанню групи.

- Як ви думаєте, чому ми склали таку павутину?

Після обговорення павутиння розпускають. Для цього кожен повертає клубок попередньому учаснику, називаючи його на ім’я і, можливо, коротко переказує його розповідь. Клубок повинен повернутися до того, хто почав його розкручувати. Можливо, іноді нитка буде заплутуватися при спробі розплутати павутину. У таких випадках можна з гумором прокоментувати ситуацію, сказавши, що члени групи вже тісно «зв’язані між собою».

- Як ви почуваетесь зараз?
- Хто почуваетесь зараз інакше, ніж на початку гри? Чому?
- Чиї розповіді найбільше зацікавили? Чому?

3. Прийняття правил роботи в групі (3хв.)

Правила групи роздаються кожному учасникові в роздрукованому вигляді. Вголос зачитуються правила та пояснюється важливість їх дотримання.

4.Вправа “Мої очікування” (3 хв.)

“Пісочний годинник”

Інструкція:Зараз ви отримаєте “золоті піщинки”, на яких зможете записати, що б ви хотіли, щоб змінилось після нашої зустрічі. Ці піщинки ми покладемо в чарівний пісочний годинник, а в кінці нашої зустрічі побачимо, чи принесли наші чарівні бажання результат.

Учасники записують очікування на стікерах (жовтого кольору у вигляді неправильного кола – “золоті піщинки”), по-черзі підходять до плакату у вигляді пісочного годинника, озвучують очікування та приклеюють стікери у верхній половині годинника.

5.Мозковий штурм “Агресія – це...” (2 хв.)

Мета: визначити поняття “агресія”.

Хід вправи:

Психолог запитує учасників, як вони розуміють, що таке агресія. Всі висловлені пропозиції записуються на фліп-чарті. Далі інформаційне повідомлення.

6.Інформаційне повідомлення: “Агресія” (3 хв.)

У перекладі з латинської мови “агресія” означає “напад” . В даний час термін “агресія” вживається надзвичайно широко. Цей феномен пов'язують і з негативними емоціями (наприклад, гнівом), і з негативними мотивами (наприклад, прагненням нашкодити), а також з негативними установками (наприклад, расовими упередженнями) і руйнівними діями.

Метою агресії може бути як власне спричинення страждання (шкоди) жертви (ворожа агресія), так і використання агресії як засобу досягнення іншої мети (інструментальна агресія). Агресія буває спрямована на зовнішні об'єкти (людей або предмети) або на себе (тіло або особу). Особливу небезпеку для суспільства представляє агресія, спрямована на інших людей.

Агресія – це будь-яка поведінка, що містить погрозу чи завдає шкоди іншим.

7. Вправа “Малюємо злість”(10 хв.)

Мета: налаштування на роботу; звільнення від негативних емоцій. Учасникам пропонують намалювати свою злість так, як вони її уявляють, а потім розірвати малюнок та викинути його у відро для сміття, щоб назавжди позбутися почуття злості.

- Що ви відчули після того, як викинули свою злість?

8. Вправа “Сердиті кульки”(7 хв.)

Мета: розвиток самоконтролю.

Психолог пропонує учасникам надути та зав'язати повітряні кульки. Кулька символізує тіло, а повітря в ній — роздратування, гнів.

- Чи може зараз повітря входити або виходити з кульки?

- Що трапляється, коли почуття сповнюють людину?

- Якщо людина роздратована, чи може вона зупинитися, обміркувати все?

А зараз різко стисніть кульку, щоб вона лопнула.

- Чи безпечний цей спосіб вираження гніву?

- Якщо кулька — це людина, що з нею трапилось?

Надуйте ще одну кульку і випустіть трохи повітря. Знову різко стисніть.

Кулька зменшилася чи вибухнула?

Чи можна такий спосіб вираження гніву вважати безпечним?

Таким чином ми контролюємо наші почуття. Здуватимемо кульку повільно, доки не випустимо все повіт.

1. Вправа “Скарбничка порад” (10хв.)

Мета: навчання звільнення від негативних емоцій.

Хід вправи:

Об'єднуємо учасників у 3 групи і пропонуємо розробити рекомендації для звільнення від агресії (фото 2.18.) Презентація напрацювань. Роздатковий матеріал “Поради звільнення від агресії” надається кожному учасникові.

Фото 2.18. “Створення скарбнички порад”

10. Релаксація “Веселка”(5 хв.)

Психолог просить учасників влаштуватися зручно і розслабитися. Вправа починається з глибокого дихання.

Інструкція: А зараз ми уявлятимемо кольори веселки.

- Уявіть жовтий колір. Це колір сонця, він теплий, лагідний, від нього по тілу розливається тепло.

- Уявіть червоний колір. Це колір енергії, кохання, він надихає нас на нові справи, а також може нести агресію, невдоволення, роздратування.

- Уявіть блакитний колір. Це колір води, яка дає життя всім земним істотам, втамовує спрагу, коли нам хочеться пити, і вабить своєю прохолодою, коли дуже спекотно.

- Уявіть зелений колір. Це колір природи, а отже, здоров'я. Він заспокоює нас, знімає напруження, допомагає одужати, коли ми хворіємо.

11. Підсумки (3 хв.)

Аналізуємо наскільки справдилися очікування учасників. Запалюємо свічку і передаємо її по колу, висловлюючи свої враження від заняття та бажаючи один одному чогось гарного, приємного.

ДОДАТОК 8**АНКЕТА (для вихователів)**

З 30 питань, запропонованих в анкеті Т.А.Репіної, ми використали 20 питань, які відповідають завданням нашої роботи. Вісім питань (2-6, 10, 7, 28) визначають наявність конфліктності в спілкуванні дитини з однолітками, 12 питань дають відомості про сформованість навичок спілкування дитини з дорослими й однолітками, а також рівень їх самостійності.

Анкета пропонується вихователям у формі готових варіантів відповідей. Отримані дані систематизуються.

1. Товариська з дорослими; не дуже; замкнута (нетовариська).
2. Товариська з дітьми (у більшості випадків бажає грати із дітьми, а не одна); не дуже товариська (однаковою мірою любить грати з дітьми й одна). Якщо дитина товариська, то вона бажає: грати з дітьми старше себе; з ровесниками; з дітьми молодше себе.
3. Вміє організувати дітей у грі й інших дитячих заняттях, виконує тільки провідні ролі; однаково успішно виконує в грі провідні й другорядні ролі; у грі частіше підкоряється іншим дітям і виконує другорядні ролі.
4. Уміє дружно, без конфліктів грати з іншими дітьми; конфлікти виникають, але рідко; часто конфліктує.
5. Ділиться іграшками, ласощами з іншими охоче; не дуже охоче; неохоче.
6. Співчуває іншому, коли той чим-небудь засмучений, намагається допомогти йому, утішити, пошкодувати; тільки іноді висловлює співчуття іншому; зовні не виражає свого співчуття.
7. Часто кривдить інших дітей, б'ється; іноді буває агресивна; рідко скаржиться; зовсім не скаржиться.
8. Часто скаржиться дорослим, коли свариться з товаришами; рідко скаржиться; зовсім не скаржиться.

9. Уразлива; не дуже, зовсім не уразлива.
10. Завжди буває справедливою у взаєминах з однолітками, розбирає конфлікти інших, мирить товаришів; не завжди буває справедливою; частіше буває несправедливою.
11. Звичайно говорить правду, нікого не обманює; іноді говорить неправду; часто обманює.
12. Завжди намагається бути ввічливою; іноді буває ввічливою, іноді ні; часто буває грубою, забуває говорити «чарівні слова».
13. Майже завжди слухняна; рівною мірою буває слухняною і неслухняною; частіше буває неслухняною, упертою.
14. Любить робити все самостійно, навіть якщо й не вміє; не дуже прагне до самостійності; бажає, щоб за неї все робили інші.
15. Намагається доводити розпочату справу до кінця.
16. Охоче й старанно виконує трудові доручення дорослих; прояви працьовитості нестійкі; не любить трудитися – найчастіше погано виконує доручення дорослих.
17. Упевнена, рішуча; не дуже впевнена; невпевнена.
18. Уміє придумувати цікаві ігри, ігрові навички й уміння розвинені добре; ігрові навички й уміння розвинені середньо; ігрові навички й уміння розвинені погано.
19. Переважає веселий, життєрадісний настрій (радується, сміється, смішить інших, майже не плаче); рівною мірою буває веселою і незадоволеною (часто сміється, радується й часто плаче); частіше буває незадоволеною навколишнім (плаксива, плаче через найменшу дурницю).
20. Приємна, гарна, симпатична; просто приємна, симпатична; з малоприємною зовнішністю.

ДОДАТОК 9

Педагогічний тренінг

“Соціалізація – основа успішного розвитку особистості”

Мета: познайомити педагогів з поняттям соціалізації і методами її формування, показати актуальність даного питання в системі сучасної дошкільної освіти, підвищити мотивацію педагогів до формування успішної соціалізації дитини.

Матеріал: папір, фломастери, мольберт, скоч, пам’ятка для педагогів.
Тривалість: 1 година.

Очікувані результати: Наприкінці заняття педагоги мають:

- Пояснити визначення поняття соціалізації.
- Розуміти причини, які погіршують соціальну адаптацію.
- Назвати методи та прийоми, які сприяють успішності соціалізації.

Хід:

- Добрий день, шановні колеги! Я рада вас вітати. Тема нашого тренінгу – “Соціалізація – основа успішного розвитку особистості” . Для того, щоб наша робота була ефективною і конструктивною, пропоную обговорити правила участі у нашому тренінгу:

Орієнтовні правила тренінгу:

- добровільна участь у виконанні вправ і завдань;
- тут і тепер;
- один говорить;
- усі слухають;
- слухати і чути;
- обговорення дії, а не особи.

Вправа “Побажай собі та іншим”

Учасники по колу промовляють, що вони хочуть побажати собі, під час цієї зустрічі, та колегам.

- Якщо раніше батьки і педагоги сприймали дошкільний заклад як заклад, який відповідальний тільки за здоров'я та підготовку дитини до школи, то сьогодні поряд з цими аспектами діяльності дедалі більшої значущості набувають й інші функції дитячого садка, зокрема одна з основних – соціалізація дитини. А як ви вважаєте, що розуміється під соціалізацією дитини?

Міні – лекція

Соціалізація – у широкому розумінні цього слова означає розвиток людини як соціальної істоти, становлення її як особистості. По суті, соціалізація – це процес входження індивідів до різних спільнот, колективів і груп людей через засвоєння їх норм, ідеалів, цінностей. В основі механізму соціалізації лежить соціальна діяльність людини (спілкування, гра, навчання, пізнання, праця), завдяки якій відбувається виникнення свідомості та самосвідомості, засвоєння загальних способів практичної діяльності, формування соціальних зв'язків, здатність орієнтуватись у суспільних подіях, залученість у життя суспільства.

Несоціалізованих людей немає. Асоціальна поведінка – також результат відповідної соціалізації. У загальному процесі прилучення індивіда до соціуму і розвитку його соціально – психологічних характеристик науковці виокремлюють етапи первинної і вторинної соціалізації.

Первинна соціалізація – це та соціалізація, якої індивід зазнає в дитинстві і завдяки якій він стає членом суспільства.

Вторинна соціалізація – це кожний наступний процес, що дозволяє вже соціалізованому індивідові входити в нові сектори життєдіяльності. Обидва ці етапи соціалізації мають декілька стадій, які відповідають переходу від одного соціально – вікового статусу до іншого.

Особливе значення у формуванні особистості має первинна соціалізація. Засвоєне в дитинстві визначає весь подальший життєвий шлях людини.

Дитинство – це сенситивний період у розвитку особистості, дуже сприятливий для засвоєння новацій (як позитивних, так і негативних). Нереалізовані можливості цього періоду втрачаються назавжди.

Соціалізувати дошкільника - означає збагатити його індивідуальний досвід позитивними враженнями від спільної з іншими життєдіяльності, розвинути в нього соціальні потреби, сформувати соціальні вміння та навички, виховати “відчуття іншого”, сформувати готовність та здатність брати іншого до уваги, працювати в команді, домовлятися, узгоджувати свою позицію, в разі потреби поступатися власними інтересами на користь соціальної групи, діставати насолоду від допомоги та підтримки іншої людини у складній ситуації, тобто жити обличчям до людей, з відкритим серцем, умінням гармонійно “вписуватися” в дитяче угруповання, знаходити в ньому своє місце, визначати свій статус серед однолітків відповідно до своїх можливостей та домагань, товаришувати.

Соціальність – похідна від “соціальний”. Означає єдність соціальних потреб (у любові рідних, близьких, авторитетних людей; у підтримці, допомозі, захисті, схваленні тощо); умінь (орієнтуватися, пристосовуватися, позитивно впливати на соціальне довкілля); почуттів (довіри, прихильності, вдячності, відповідальності тощо); якостей (справедливості, чуйності, доброзичливості, товаришкості, обов’язковості тощо) дошкільника.

Робота в групах А зараз для того, щоб нам продовжити роботу необхідно об’єднатись в 2 групи (проговоривши по колу посмішка, радість). У нас є дві групи (нагадування правил). Виберіть в своїй групі ведучого, того хто буде організовувати діяльність, секретаря – того хто буде писати, - того хто буде слідкувати за часом, і того хто буде відповідати, тобто захищати напрацьований проект.

Кожна група отримує своє завдання:

Картка №1 – причини, через які дитина не може соціалізуватись.

Картка №2 – методи і прийоми, які можна використати для успішної соціалізації дитини (Фото 2).

Для підготовки вам дається 15 хв. Можете починати роботу. По закінченню часу, кожна група захищає свій проект. Відповіді розміщуються на мольберті.

Фото 2.20. “Методи і прийоми успішної соціалізації”

Вправа “Моє серце”

Допоможе у формуванні навички розв’язувати проблему нетрадиційно. Завдання: намалюйте своє серце нетрадиційним способом, відійшовши від установленого стереотипу, щоб воно певною мірою характеризувало вас як особистість, як педагога; обміняйтесь з учасниками, розкажіть про серце, яке отримали.

- Чи сподобалось воно вам? - Хто хоче забрати своє старе серце? Чому?

Висновок: педагог не завжди готовий віддати серце дітям, дати їм скористатися знаннями, які йдуть від серця вихователя.

Звичайно, серце – це лише символ, але як говориться у східному прислів’ї «У наповненому серці є місце для всього, у порожньому серці немає місця ні для чого».

Рефлексія

Що ви нового сьогодні взяли для себе? - Що вам взагалі хотілося б сказати? (відповіді по колу).

ДОДАТОК 10***Консультація для вихователів******“Соціально-орієнтуючі ігри,
як засіб пізнання навколишнього світу”***

“Гра - це творча переробка пережитих вражень, комбінування їх і побудова з них нової дійсності, що відповідає запитам і потягам самої дитини”

Виготський Л. С.

Фельдштейн Д.І. писав: "До трьох років дитина завершує перший цикл знайомства з людським світом, фіксуючи своє нове соціальне положення, виділяючи своє "Я", починає все більш активно вступати у відносини з іншими людьми - дорослими і однолітками. У період з 3 до 6 років, усвідомивши своє "Я" серед інших, дитина прагне приміряти себе до інших, активно впливати на ситуацію; він володіє соціальним досвідом, соціально зафіксованими діями, їх соціальною сутністю, яка визначає розвиток її соціалізації - індивідуалізації".

Згідно К.С. Виготському, основне в освіті дошкільника - це організація його власного досвіду. Дитина відчуває потребу в пізнанні навколишнього світу. Пізнавальні аспекти починають проявлятися у неї через пізнання навколишнього. Розширюється пізнавальна сфера - світ навколо мене», сім'я, рідні та близькі, історія рідного краю, Батьківщини, світу.

У грі відбувається засвоєння дітьми нових соціальних ролей, самореалізація, набуття нового соціального досвіду. Гра дає можливість моделювати різні ситуації, шукати вихід з конфліктів, збагачувати соціальний досвід.

Соціалізація - це процес засвоєння і подальшого розвитку дитиною соціально-культурного досвіду, необхідного для її включення в систему суспільних відносин, який складається з трудових навичок, знань, норм,

цінностей, традицій та правил. Гра, будучи улюбленою природною діяльністю дитини, допомагає їй адаптуватися в складному світі соціальних відносин. Крім того, гра як засіб пізнання соціального світу одночасно є засобом його моделювання. В грі і дитина, і дорослий конструює самих себе, прагнуть стати кращими.

У наш час найбільш актуальними є соціально-орієнтовані ігри. У цих іграх дитині необхідно як би відірватися від дійсності, вміти поставити себе в умовну ситуацію і сприйняти інше світовідчуття. Тим самим у дитини формується орієнтування у просторі, інтелектуальні здібності і емоційна сфера.

Соціально-орієнтовані ігри умовно називають *“дорослими іграми для дітей”*.

Ці ігри мають ряд особливостей:

- колективний характер діяльності (тобто включення в гру, як безпосередніх виконавців, так і глядачів), що сприяє посиленню ролі соціальних взаємодій розвитку інтелекту дітей;
- актуальність змісту (гра повинна носити гострий, наступальний характер), що дозволяє створити мотиваційну основу для загальнокультурного і соціально-морального розвитку дитини дошкільного віку;
- педагогічний підхід до розподілу ролей (наприклад, з використанням прийому *“статусної терапії”*, коли дитину з соціальними проблемами ставлять в пару з соціально адаптованою дитиною, допомагають їй швидше, ніж зазвичай, вирішити завдання, і завдяки цьому допомогти всьому дитячому колективу);
- така гра - не спектакль, хоча в ній і розподіляються ролі, тому репетирувати соціально орієнтовану гру не можна (по природі така гра *“одноразова”*, тому залежить від творчості та імпровізації учасників, спрямована на формування індивідуального когнітивного стилю вирішення проблемних соціальних ситуацій у кожного учасника);
- гра сприяє формуванню колективного суб'єкта в єдності з активною

позицією кожного дитини, і, що важливо, єдності змісту інтелектуального та соціально-морального розвитку дошкільників.

Зупинимося докладніше на вимогах, що пред'являються до методики проведення соціально-орієнтованих ігор як засобу пізнання навколишнього світу та розвитку інтелектуальних та комунікативних здібностей дошкільнят:

1. Принцип індивідуального підбору соціальноорієнтованої гри з урахуванням вікових особливостей дитини.

Це означає, що ігрові програми повинні бути зорієнтовані не на загальну масу дітей, а на конкретну дитину з її інтересами, поглядами, життєвою позицією, певним соціальним статусом в системі відносин з друзями. Кожна гра - це можливість створення сприятливої ситуації для розвитку прагнень, життєвих установок і ролей, які вибирає дитина. При цьому слід враховувати тип темпераменту дитини, рівень її комунікативних та інтелектуальних можливостей, статусне положення в групі однолітків.

2. Принцип адекватності гри системі соціальних відносин в суспільстві.

Сюжети ігор повинні підбиратися таким чином, щоб допомогти дитині краще орієнтуватися в швидкозмінних ситуаціях. Наприклад, можна використовувати ігри-інсценізації етичного змісту за сюжетами конкретних життєвих ситуацій, що мають місце при спілкуванні дітей в групі. Педагогу відводиться ролі негативних персонажів, які розмовляють так, як не слід.

Наприклад, моделюється ситуація в магазині, де в ролі грубого і незадоволеного продавця виступає негативний герой, а в ролі доброзичливих покупців - діти. Після цього дітям пропонується обговорити ситуацію і характер спілкування персонажів. Потім ситуація розігрується знову, але в ролі позитивного персонажа, тобто продавця, що вміє шанобливо і ввічливо розмовляти виступає за бажанням один з дітей.

3. Принцип рефлексивної післядії, який полягає не просто у фіксації результатів гри, а в аналізі власних дій кожного учасника гри. Особливо показові в цьому відношенні ігри-експерименти на зразок тих, що проводив

Ж. Піаже, але з включенням в ситуацію рішення інтелектуальної завдання однолітка-партнера, і режисерські ігри.

В таких іграх від дітей потрібно навчитися аналізувати поведінку однолітка і свою поведінку, подібність і відмінність в стратегії розв'язання поставленої пізнавальної та ігрової задачі, їх ефективність.

4. Принцип орієнтації на гуманістичний характер ігор.

Для розвитку комунікативних та інтелектуальних здібностей дітей та ефективного педагогічного впливу гри на її учасників необхідно аналізувати причинно-наслідкові зв'язки виникнення конфліктів і проблем, а так само введення в гру гуманістичних елементів корекції відносин. Діти навчаються самостійно формулювати і відстоювати власну точку зору, враховувати думку інших в колективній суперечці, знаходити прийоми аргументації і домовлятися, йти на компроміс.

5. Принцип співвідношення в грі управління і самоврядування.

Бажаний поступовий перехід дорослого від організатора таких ігор до позиції консультанта, радника, вміло орієнтується в різноманітних дитячих інтересах.

При проведенні соціально-орієнтуючих ігор

слід дотримуватися наступних правил:

1. Будьте партнером у дитячій грі. Вихователь потрібен для організації нової, цікавої діяльності. Діти люблять вихователя-вигадника.
2. Стати рівноправним учасником гри, вміє помилятися і вибувати з неї нарівні з іншими.
3. Щиро захоплюйтеся грою, смійтеся, засмучуйтеся, хвилюйтеся разом з усіма.
4. Порадьте будь-якій відповіді дитини - правильній чи неправильній, неправильну спробуйте перевести в інше русло.